زنجیره باسەكانی كۆمۆنیزمی كرێكاری 4

مەنسور حیكمەت

میللەت و ناسیۆنالیزم و بەرنامەی كۆمۆنیزمی كرێكاری

دووباره لەچاپدانەوەی حزبی كۆمۆنیستی كرێكاری كوردستان / ئۆكتۆبەری 2008

مەنسور حیکمەت

میللەت و ناسیۆنالیزم و

بەرنامەی کۆمۆنیزمی کرێکاری

وەرگێرانی : سەعید ئەحمەد

مۆنتاژ : نوری بەشیر

سایتی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان

www.hkkurdistan.org

ئیمەیڵی حزب

hkkurdistan@yahoo.com

بەدیاریکراوی پیادەکردنی مەبدەئی مافی جیابوونەوە دەخوازێ. بەبڕوای من لەچوارچێوەی ئەوزاعی سیاسی ئێرانی ئەمڕۆدا، تەنها حاڵەتی کوردستان ئەم حوکمە ئەیگرێتەوە.

* * *

بەرلە کۆتایی هاتنی ئەم زنجیرە ووتارە دەبێ هێشتا دوو خاڵی تر تاوتوێ بکرێ. یەکەم، ئایا مەقولاتی خودموختاریو ئۆتۆنۆمیو□ تاد لەوەلاّمدانەوەی کۆمۆنیستی بەمەسەلەی میلیدا چەندە ئیعتبار یان هەیە یان نییە. بەبڕوای من ئیدەی خودموختاری، واتە پاراستنی چوارچێوەی ولاّتێكو پیادەکردنی دەسەلاّتە میللیو قەومییە خودموختارەکان تیایدا، نەخشەیەکە بۆ هەتاتایی کردنی ناسیۆنالیزمو ناسنامەی میللیو چاندنی تۆوی قڵشتو کێشمەکێشە میللییەکان لەکرۆکی ئێسکی کۆمەڵگادا. ئەمە دەبێ ڕەت بکرێتەوە. خاڵی دووەم لێکۆڵینەوەیەکی موشەخەس‌تری مەسەلەی کوردو ڕێگاچارەی پێشنیاریی حزبی کۆمۆنیستی کرێکارییە لەبەرامبەر ئەم مەسەلەیەدا. دەبێ لەبەشی داهاتوودا بچینە سەر ئەم خاڵانە.

میللەتو ناسیۆنالیزمو بەرنامەی کۆمۆنیزمی کرێکاری

بەشی یەکەم:

چاوخشاندنەوەیەك بە مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا

چواردە ساڵ بەرلەئێستا، کاتێك دەست‌بەکاری ئامادەکردنی پرۆژەی بەرنامەی یەکێتی تێکۆشەرانی کۆمۆنیستو دواتر بەرنامەی حزبی کۆمۆنیستی ئێران بووین، بەندی تایبەت بەمافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا بەیەکێك لە ڕۆشنترینو بێ‌پێچوپەناترین بەشەکانی بەرنامە دادەنرا. ئەگەر بەهەڵەدا نەچووبم تەنانەت بێنەوبردەیەکی جدایی کەمیش لەسەر ئەم بەندە دروست نەبوو. یەکێتی تێکۆشەرانی کۆمۆنیستو لەقۆناغی دواتریشدا حزبی کۆمۆنیستی ئێران، مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندایان بەوێنەی فۆرمۆلێکی بەڵگەنەویستو بێ‌قەیدوشەرتو تەفسیرهەڵنەگر لەبەرنامەکانی خۆیاندا جێ‌کردبۆوە. پاش چەندین ساڵ، ئەمڕۆ دووبارە لەسەروبەندی ئامادەکردنی بەرنامەیەکی حزبیدا لەگەڵ ئەم

فۆرمۆڵە ڕووبەڕوو بووینەتەوە. بەڵام ئەم جارەیان، بەپێچەوانەی پێشترەوە، هیچ شتێکی ئەم فۆرمۆڵە بێ‌پێچو پەناو بێ‌تەومژ نایاتە بەرچاو. لەڕاستیدا هەردانە ووشەیەکی ئەم عیبارەیە ئاڵۆز، نادیاریکراوو مایەی‌ناڕۆشنی‌یە. ئەم فۆرمۆڵە بەبڕوای من بەم شێوەیەی ئێستایەوە ناتوانێت لەبەرنامەی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریدا جێگای ببێتەوە. مەبەستی ئەم نووسینە کە لەچەند ژمارەیەکی ئەنتەرناسیۆنال‌دا بلاّودەبێتەوە، پێداچوونەوەیەکی ڕەخنەگرانەیە بە میللەتو میللەت چێتی‌و چەمکە گشتی‌ترەکانو ئەو واقعیەتە سیاسی‌یانەی کە ژێربینای ئەم فۆمۆلبەندی‌یە پێکدەهێنن. دواتریش لەسەر پایەی ئەم باسە گشتی‌یانە فۆرمۆلێکی دیاریکراو کە بۆ بەرنامەی حزب بەدروستی دەزانم دەخەمە ڕوو.

چ شتێك گۆڕانی بەسەردا هاتووە؟

هەم ئێمەو هەم دنیای دەرەوەی ئێمە هەردوولامان ئاڵوگۆڕمان بەسەردا هاتووە. بێگومان ئەمڕۆش ئەو حەقیقەتە سۆسیالیستی‌یە بەڕۆشنی دەرك دەکرێت کە چواردە ساڵ بەرلەئێستا "مافی میللەتان لەدیاری کردنی چارەنووسی خۆیاندا"ی وەك مەبدەئێکی بەڵگە نەویست خستبووە بەرنامەی ئێمەوە. لەو سەردەمەدا مصداقییەتی پراتیکی‌ی بەندی مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ ئێمە مەسەلەی کوردو کوردستان بوو. فۆرمۆلی گشتی‌ی مافی دیاریکردنی چارەنووسی میللەتان لەڕاستیدا زەمینەسازی‌یەکی مەبدەئی بوو بۆ دەرکردنی ئەم حوکمە واقعی‌و دروستو پڕاوپڕ کۆمۆنیستانەیە، کە خەڵکی کوردستان لەڕوانگەی کۆمۆنیستەکانەوە لەئێراندا مافی ئەوەیان هەیە بۆ لابردنی ستەمی میللی لەسەر خۆیان تەنانەت جیاش ببنەوەو دەوڵەتێکی سەربەخۆ دروست بکەن، کە بڕیاردان لەسەر ئەم مەسەلەیە کاری خودی خەڵکی کوردستانە نەك تەواوی خەڵکی ئێران یان دەوڵەتو دەزگا تەشریعی‌یە مەرکەزی‌یەکان، وە سەرەنجام ئەوەی کە کۆمۆنیستەکان هەرچەشنە دەستبردنێك بۆکاری توندوتیژی لەدژی مومارەسە کردنی ئەم مافە لەلایەن خەڵکی کوردستانەوە مەحکوم دەکەنو لەبەرامبەریدا ڕادەوەستن. لەجەرگەی شۆڕشی 57 دا ئەمە مانای واقعی‌و عملی‌ی بەندی مافی میللەتان بوو بۆ ڕەوتی ئێمەو بەدیاریکراوی‌یش ئامانجی ئەم بەندە کوتانی ناسیۆنالیزمی ئێرانی‌و ڕسواکردنی

سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی. ڕوویەکی تری ئەم باسە ئەوەیە کە ئەو مەسەلە میللی‌یانەی کە هەن مومکنە لەڕەوتی مێژوودا لەمەیدان بچنە دەرو مەسائیلێکی تازە بێنە مەیدان. قڵشتێکی میللی کە ئەمڕۆ نەبووەتە گرێ‌یەکی سیاسی‌و کۆمەڵایەتی‌ی بنەڕەتی دەتوانێ لەماوەی چەند ساڵێکدا بەهیممەتی ناسیۆنالیزم وای لێ‌بێت. دەستنیشان کردنی کۆنکرێتی مەسەلەکە لەهەر حاڵەتێکدا مەرجی مەبدەئییەتی کۆمۆنیستی‌یە لەبەرامبەر مەسەلەی میللی‌دا.

فۆرمۆڵبەندی‌یەکەی ئێمە کەلەسەر بناغەی گرێ‌دانی باسی مافی جیابوونەوە بە بوونی مەسەلەی میللی‌یەوە، بەمانای سیاسی ووشەکە، بنیات نراوە، کۆمەکمان پێ‌دەکات کەبتوانین تەئکیدێکی زیاتر لەسەر ئەرکە دژی ناسیۆنالیستی‌یەکانی کۆمۆنیزم بکەین بەرلە سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی. خەباتی چالاکانە لەدژی ستەمو هەڵاواردنی میللی، بانگەواز بۆ خەباتێکی سەراسەری لەپێناو کۆمەڵگایەکی یەکسانو دوور لەهەڵاواردن، پەردە هەڵماڵین لەڕووی ناسیۆنالیزمو بەرژەوەندی‌و ناوەڕۆکە بۆرژوایی‌یەکەی لەهەردوو بەری کیشمەکێشە میللی‌یەکاندا، تەبلیغ کردنی ناسنامەی چینایەتی هاوبەشی کرێکارانو ناسنامەی ئینسانی‌ی هاوبەشی هەموو خەڵكو ڕەخنەگرتن لە تێڕوانینی دەمارگیرانەی ناسیۆنالیستی، ئەمانە ئەرکە سەرەکی‌و حەیاتی‌یەکانی کۆمۆنیزمە لەدژی جموجۆڵی ناسیۆنالیستی‌و ئاسۆی میللی. فۆرمۆڵبەندی‌یە بەرنامەیی‌یەکەی ئێمە بە دانانی باسی "مافی میللەتان" لەچوارچێوەیەکی دیاریکراوو مەودا شمولی‌یە سنووردارو واقعی‌یەکەی خۆی‌دا، بزووتنەوەی کۆمۆنیستی بەوجۆرەی کە پێویستە لەدژایەتی‌یەکی لەئاشتی نەهاتوو لەگەڵ ناسیۆنالیزمدا پێناسە دەکاتو لەزۆربەی حاڵەتەکاندا بۆ هێرش کردنە سەری بانگەوازی دەکات، بێ‌ئەوەی کەئێمە لە ئامڕازە سیاسی‌یە واقعی‌یەکان بۆ دەخالەتی واقعی لە قەیرانە میللی‌یەکانی کۆمەڵگادا مەحروم بکات.

بەکورتی:

بناغەی بەرنامەی کۆمۆنیزمی کرێکاری لەبەرامبەر میللەتو میللەت چێتی‌دا، مەبدەئە ئەنتەرناسیۆنالیستی‌یەکانی مارکسیزمە کە کۆمۆنیزمی کرێکاری لەدژی ناسیۆنالیزمو ستەمگەری‌ی میللی پێناسە دەکاتو سڕینەوەی سنوورەکانو ناسنامە درۆیینە میللی‌یەکان دەخاتە دەستوری بزووتنەوەی نێونەتەوەیی چینی کرێکارەوە.

هەروەها بەرنامە دەبێ حیساب بۆ هێزی ماددی‌و تێکدەرانەی ناسیۆنالیزم بکات لەدنیای هاوچەرخداو ڕێگاچارەی چینی کرێکار بۆ قەیرانو مەسەلە میللی‌یەکانی دنیای هاوچەرخ بخاتە ڕوو. بەرنامە دەبێ مافی جیابوونەوەی میللەتانی ژێردەست وەکو ڕێگاچارەیەکی ڕەوای مەسەلەی میللی بەڕەسمی بناسێ.

بەرنامە دەبێ لەچوارچێوەی ئەو وڵاتەدا کە قەڵەمڕەوی سەرەکی‌ی هەڵسووڕانی حزبە، واتە ئێران، پەنجە بخاتە سەر ئەو مەسەلە میللی‌یانەی کە لەم بڕگە دیاریکراوەدا چارەسەرکردنیان

نیشان دەدات کە جموجۆڵە ناسیۆنالیستیەکان دەتوانن لەسایەی هەلومەرجی تایبەتیدا لەسەر بچووکترینو لاوەکیترین قڵشتی میللیو قەومی گەورەترین کێشمەکێشی میللی بنیات بنێن. ئەگەر بکرێت فۆرمۆڵەیەکی گشتی لەبارەی سەرهەڵدانی مەسەلەی میللیەوە بەدەستەوە بدرێت ئەوەیە کە بوونی مەسەلەی میللی بەمانای تایبەتی ووشەکە بەرهەمی کارکردی ناسیۆنالیزمەو ڕووبەڕوو بوونەوەو بەرامبەرکێی توندوتیژی ناسیۆنالیزمە جیاجیاکان تایبەتمەندیی هەموو حاڵەتەکانی مەسەلەی میللیە. کاتێك ئەم ڕووبەڕووبوونەوەیە بەکردەوە ڕووئەداتو مشتومڕ لەسەر دەسەلات لەژێر ئالای ناسنامە میللیە جیاجیاکان لەنێوان بەشە جیاجیاکانی بۆرژوازیدا هەڵئەگیرسێ، ئیتر سەرچاوەی کۆمەلایەتیو فەرهەنگیی پێکهەڵپژانەکانی یەکەم شتێك لەبارەی ناوەڕۆكو بناغەی ئەمڕۆی مەسەلەکەوە ڕوون ناکاتەوە.

مەسەلەی میللی بەرهەمی ناسیۆنالیزمە. بەلام چارەسەرکردنەکەی زۆرجار ئەکەوێتە ئەستۆی سۆسیالیزمی کرێکاری. باسی بەڕەسمی ناسینی مافی جیابوونەوە ئامڕازێکی گرنگی کۆمۆنیزمو چینی کرێکارە لەبەرامبەر بنبەستو قەیرانێك کە ناسیۆنالیزمو بۆرژوازی خوڵقاندوویانە. بەم پێیە هاتنە ناوەوەی باسی مافی جیابوونەوە بۆناو بەرنامەی کۆمۆنیستی بەمانای بەڕەسمییەت ناسینی توانای تێکدەرانەی ناسیۆنالیزمە لەدنیای بۆرژوازیدا. بەڕەسمی ناسینی مافی جیابوونەوە چەکێکە بۆخەبات لەدژی ناسیۆنالیزم. وە ئەمەش ئەو لایەنەی دەرکی مارکسیستیە لەبەرامبەر مەسەلەی میللیدا کە بەشێوەیەکی تایبەتی قەرزارباری لینینە. ((کۆمۆنیزمێکی پراتیك))ی کە سڕینەوەی هەلاواردنو ناسنامە درۆیینە میللیەکان تەنها شیعارێکی سەرئالاکەیو ئارەزوویەك نییە لەدلێدا، بەڵکو ئەرکێکە کە بەکردەوە خستوویەتییە ئەستۆی خۆی. کۆمۆنیزمێکی پراتیکی کە دەیەوێ مەبادئەکانی لەجیهانی واقعیو لەبەرامبەر هێزی مەزنی ڕەوتە بۆرژواییەکاندا پیادە بکات. بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی میللەتانی ستەم لێچوو وەکو ڕێگاچارەی مەسەلەی میللی، شێوازێکە بۆ چەك کردنی ناسیۆنالیزمو بۆرژوازیو ڕێگاخۆش کردن بۆ ڕزگاربوونی جەماوەری کرێکارو زەحمەتکێش لە کارکردە زیانبارەکانی ناسیۆنالیزم لەسەر زەینو ژیانیان.

ئەم باسە لەهەمان کاتدا بەو مانایەیە کە بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوە وەختێك مەوزوعییەت پەیدا دەکات کە ڕەوتە ناسیۆنالیستیەکان پێشڕەوییەکی بەرچاویان کردبێتو خورافاتەکانی خۆیان کردبێتە هێزێکی ماددی لەکۆمەڵگادا. بەتایبەت ئەوەی کە کارەکەیان کێشابێتە قەڵەمڕەوی کێشمەکێشی چالاك لەمەیدانی سیاسیدا. بوونی ناسیۆنالیزمێك کە هێشتا لە قەڵەمڕەوی فەرهەنگو خۆنواندنی فەرهەنگیدا ماوەتەوە، ناسیۆنالیزمێك کە هێشتا لەنێو ئەومیللەتەدا، چ بالادەستو چ ژێردەست، ڕەوتێکی لاوەکیو وەرەقەیەکی زەختی بچووکە، نابێتە پاساوێك بۆ بازدان بۆ باسی مافی جیابوونەوە. بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوە دەرمانی دەردێکە کەبەکردەوە نیشانەکانی دەرکەوتبێت، ڤاکسن ﴿کوتان﴾ێك نییە بۆ بەرگرتن بە

موبەللیغە ڕەنگاوڕەنگەکانی لەشکرکێشی بۆ "پاراستنی یەکپارچەیی خاکی وولات" بوو لەنێو هەردوو باڵی ڕاستو چەپی بۆرژوازی ئێراندا.

تائەو جێگایەی کە بەکوردستان دەگەڕێتەوە هیچ شتێك لە بنەمای هەڵوێستگیری ئێمە نەگۆڕاوەو نابێ بگۆڕێ (لە بەشی کۆتایی ئەم نووسینەدا دەچمە سەر چەند خاڵێك سەبارەت بە ڕەخنە لە مەقولەی خودموختاریو هەروەها تەرحی پلاتفۆرمی دیاریکراوی حزب بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد). بەلام گرێی فۆرمۆڵە گشتیەکان، وە لەڕاستیدا هونەریان، لەوەدایە کە سەراپاگیرنو ماناو بەکارهێنانی عملیی جۆراوجۆر پەیدا دەکەن. بەدڵنیایییەوە هەر لەم 14 ساڵەی ڕابردووشدا ئەو فۆرمۆڵە گشتیەی ئێمە، لەڕوانگەی خۆمانەوە بەمانای دیفاع کردن لەفیدرالیزمو پارچەپارچەکردنی ولاتە گەورەکان بۆ بەش بەشی بەناو قەومیو ڕەگەزیی نەبووە. تەنانەت هەر ئەو کاتەش ئەگەر کەسێك گووتبای کە ئەم فۆرمۆلە گشتیە تەنها بە مەسەلەی کودو فەلەستینەوە ناوەستێو بمانەوێو نەمانەوێ مافی پێکهێنانی دەوڵەت بۆ فەرەنسی زمانەکانی کەنەدا لە کیوبك، بۆ باسکەکانو بۆ کاتالۆنیەکان، بۆ صربەکانو کرواتەکانو چیکەکانو سلۆفاکیەکانو مەکدۆنیەکانو جۆرجیەکانو ئەفغازیەکانو سکۆتلەندیەکانو وێلزیەکانو ئەفریکانەکانو زۆلۆکانو، بەهەندێك دەستکارییەوە بۆ سیکەکانو شیعەکانو مسیحیەکانو یان تەنانەت بۆ "میللەتی ڕەش" لە واشنتۆنو بەکورتی ئەم مافە بۆ هەر دەستەیەك کە لە سجلی جێگایەكو لەمێشکی کەسانێکدا بەمیللەت حیساب کرابن تعمیم دەبێت، بێگومان بێنەو بردەیەك کەلەسەر ئەو بەندە نەمان کرد دەسبەجێ دەستی پێئەکرد. بەلام لەو ڕۆژگارەدا هیچ کەس شتێکی وای نەگووتو ئەو بێنەوبردەیەش نەکرا. ئەمەش ئەو ڕێگایەیە کە ئێمە تائێرەمان هێناوەو ئەو ئاڵوگۆڕەیە کەبەسەرماندا هاتووە. بەهاتنە گۆڕی باسەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری ڕەوتی ئێمە سەبارەت بەماهییەتی کۆمەلایەتیو مێژوویی بزووتنەوەکانو مەیلە سیاسییە جۆراوجۆرەکان، وەلەناویاندا بەتایبەتی ناسیۆنالیزم، وە ڕووبەڕووبوونەوەی مێژوویی– جیهانی ئەوان لەگەڵ سۆسیالیزمی کرێکاریدا، ئامادەییەکی زەینیی زۆر زیاتری پەیدا کرد. میللەتو میللەت چێتی تەنانەت لەپەیوەند بە "میللەتە کەمینە"و ستەم لێکراوەکانیشەوە، ئێستاکە لەچوارچێوەیەکی مێژووییو تەحلیلی فراوانتردا هەڵدەسەنگێندرێنو داوەرییان لەسەر دەکرێو هەربۆیە بەحەساسیەتو ووردبینییەکی زیاترەوە مانا فراوانترەکانی فۆرمۆلی گشتیی مافی دیاریکردنی چارەنووس تاقیب دەکەین.

سەرەڕای ئەمەش، چ بەهۆی دامرکانەوەی جۆشو خرۆشو حەماسەتی دەورانی شۆڕشی 57و ض بەهۆی پێگەیشتنی تیۆریو سیاسی بزووتنەوەکەمانەوە، ئەمڕۆ ئەحکامە بەرنامەییەکان هەرچی زیاتر لەچوارچێوەیەکی جیهانیدا هەلدەسەنگێندرێن. فۆمۆلی گشتیی مافی میللەتان، لەژێر سێبەری مەسەلەی کوردو کوردستانو ڕوخاندنی جمهوری ئیسلامی دێتەدەرو قورساییە گشتیو جیهانییەکەی خۆی پەیدا دەکات. لەپێوانەیەکی جیهانیدا فۆرمۆلی مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا بەهیچ جۆرێك قیبلەنۆمایەکی سۆسیالیستییانە نییە بۆ تێپەڕین بەناو جەنگەڵی بەرژەوەندیو ناکۆکییە قەومییە بێشومارەکاندا.

بەڵام زۆرتر لەئێمە، خودی جیهانی ماددیو واقعییەتی مێژوویی گۆڕانی بەسەردا هاتووە. مەبەستم ڕووداوەکانی دەورانی ئەزمەو دواتریش لەبەریەك هەڵوەشانەوەی بلۆکی ڕۆژهەلاتو دنیای دوای جەنگی ساردە. ئەگەر ڕوو وەرچەرخاندنی بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکانی پێشوو بەلای غەربو مۆدیلی بازاڕ لە سالانی یەکەمی دەستپێکردنی ئەزمەی ڕۆژهەلاتیشدا فەرامۆش بکەین (چونکە هەرچیچۆنێك بێت ڕەوتی ئێمە لە خۆشباوەڕییەکانی چەپی تقلیدیی سەبارەت بە پێشکەوتنخوازی ناسیۆنالیزمی جیهان سێیەمیو ناسۆنالیزمی کەمینە میللییەکاندا شەریك نەبووە)، بزووتنەوە جودایی‌خوازەکانو دواتریش جەنگو کۆمەڵکوژییەکانی "میللەت"ە هەوسار پچڕیوەکان لە ئەوروپای ڕۆژهەلاتو مەرکەزیدا، بەڕاستی خواستی میللیو جیاخوازیی تەنانەت لەبەرچاوی کەسانێك کە لە لەلانی کەمی ئینسان دۆستی بەهرەمەندن، بێنرخو زۆرجاریش بێزراو کردووە. هەمووان دەتوانن ببینن کە چۆن ناسیۆنالیزم تەرجومەی ماددی خۆی لە گۆڕە بەکۆمەڵەکانو "پاکسازییە قەومییەکان"و کوورەکانی ئینسان سووتاندندا پەیدا دەکاتو، چۆن نەتەنها خواستی میللی بەڵکو تەنانەت خودی مەقولەی میللەتو ناسنامەی میللیش لەزۆر حالەتدا ناڕەسەنو دەسکردی ئەوساتێکی سیاسی دیاریکراوە.

ڕووداوە میللییەکانی جیهانی پاش جەنگی سارد بەناچاری فۆرمۆلی بەڕوالەت خێرخوازانەو عادیلانەی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" دەخاتە بەردەم چاوخشاندنەوەیەکی ڕەخنەگرانەوە. بەبڕوای من، بۆ کۆمۆنیزمی کرێکاری بەرئەنجامی ئەم چاوخشاندنەوەیە جگە لەڕەتکردنەوەی ئەم فۆرمۆڵە لەشکڵو شێوەی ئێستایدا ناکرێ شتێکی تر بێت.

ببەخشێتە ئەم قڵشتو جیاوازییانە. ناسیۆنالیزم ئەو ڕەوتەیە کەئەم جیاوازییانەی ئێستاو داهاتوو ڕاستەوخۆ بە مەسەلەی دەسەلاتی سیاسیو ئایدۆلۆژیی حوکمڕانییەوە گرێ‌دەدات.

پێشتر وتم کەناسیۆنالیزم بەرهەمی خۆپەرستانەی میللەتان نییە. بەپێچەوانەوە، میللەتانو خۆپەرستیو دەمارگیریی میللییان بەرهەمی ناسیۆنالیزمە. ناسیۆنالیزم، سەربەخۆ لەوەی کە لە چ سەردەمێکداو لەجەرگەی کام ڕەوتی پایەیی لەقەڵەمڕەوی ئابووری سیاسیدا پێ‌ئەنێتە مەیدان، ئایدۆلۆژییەکی بۆرژواییە بۆ بەرپاکردنی دەسەلاتی چینایەتی. ئایدۆلۆژییەکە کە هەوڵ دەدات حکومەتی چینایەتی بۆرژوا بەجۆرێك بەرپا بکات کە وەکو بەرهەمو تەجەسومی سیاسی خاسییەتو تایبیەتمەندییە زاتییە هاوبەشەکانی نێوان ئەتباعەکەی نیشان بدرێت. ناسنامەی میللی بەردی بناغەی ستراتیجیی ناسیۆنالیزمە لەبەرپاکردنی دەوڵەتی چینایەتی بۆرژوازیدا. دەوڵەتی چینی دەسەلاتدار، بە تەجەسومی خارجیی زاتو ناسنامەی میللی هاوبەشو سەرووچینایەتی ئەتباعەکەی لەقەڵەم ئەدرێت، لەکاتێکدا لەواقعدا ئەوە ناسنامەی میللی ئەتباعی کۆمەڵگایە کە تەجەسومی دەروونیو ڕەنگدانەوەی ئایدۆلۆژی ناسیۆنالیستیی دەسەلاتە لەزەینی ئەواندا. ئەوە پێداویستییەکانی بەرپاکردنی دەسەلاتی بۆرژوازییە کە بۆ ناسیۆنالیزم داهێنانی مەقولەی میللەتو ناسنامەی میللی دەکاتە شتێکی پێویست.

مەسەلەی دەوڵەتو دەسەلاتی سیاسیو پەیوەندییان بە میللەتو ناسنامەی میللییەوە، مەسەلەی بنەڕەتیی ناسیۆنالیزمە. ڕۆڵی ناسیۆنالیزم لە خوڵقاندنی مەسەلەی میللیدا، گواستنەوەی مشتومڕو جیاوازییە میللییەکانە لە قەڵەمڕەوی ئابووری یان فەرهەنگییەوە بۆ قەڵەمڕەوی سیاسەتو مەسەلەی دەسەلات. تائەوکاتەی کە جیاوازیو نایەکسانیو کێشمەکێشو مشتومڕە میللیو قەومییەکان ڕاشکاوانە نەبەسترابێتنەوە بە مەسەلەی دەوڵەتو حاکمییەتەوە، هێشتا مەسەلەی میللی بەمانای تایبەتیی ووشەکە سەری هەڵنەداوە. کاری ناسیۆنالیزم ئەوەیە کە ئەم گوزارە بۆناو قەڵەمڕەوی سیاسەتو دەسەلاتی دەوڵەتیی زامن بکات.

مەسەلەی میللی زیاتر لە هەر شتێك ئاکامی میللی بوونی فەلسەفەی دەسەلاتی دەوڵەتییە لە کۆمەڵگادا. ناسیۆنالیزمی میللەتی بالادەستو هێنانە مەیدانی دەوڵەت وەکو ئامڕازێك بۆ زامن کردنی بەرتریی میللیو قانوونیەت دان بە هەلاواردنە میللییەکان سەرچاوەیەکی سەرەکیی سەرهەڵدانی مەسەلەی میللییە لەچوارگۆشەی جیهاندا. ستەمی میللی بەمانای تایبەتیی ووشەکە مەقولەیەکی سیاسییە. لەنێزامێك کەتیایدا ئایدۆلۆژی حاکمییەت لەسەر ئینتمای میللی دانەمەزرابێ، ئەو نایەکسانییانەی کە لەئیمکاناتە ئابووریو فەرهەنگییەکانی نێوان میللەتە جیاجیاکاندا هەیە، شانسێکی کەمتری هەیە بۆئەوەی ببێتە مایەی کێشمەکێشێکی سیاسیو شکڵدان بە مەسەلەیەکی میللی لەکۆمەڵگادا.

بەڵام سەرکوتگەریی ناسیۆنالیزمی بالادەست تەنها سەرچاوەو زەمینەی سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی نییە. واقعییەتەکانی هەرئەم چەند ساڵەی یەکەمی دەیەی نەوەد ئەوە بەڕۆشنی

کۆمەڵگاو چینی کرێکارە لە هەردوو دیوی قڵشتە میللی‌یەکەدا لە ئاکامە زیانبارەکانی، نەك دانەوەی مافە میللی‌یەکانی ئەم یان ئەو میللەت. پووچ‌ترین، بێ‌ناوەڕۆك‌ترین‌و ساختەترین کیشمەکێش‌و ناکۆکی‌یە میللی‌یەکانیش، ئەگەر بەڕاستی کۆمەڵگایان بەرەو قوتب بەندی‌ی بردبێت، دەتوانن وەڵامێکی ڕۆشن لەکۆمۆنیستەکانەوە وەربگرنەوە. ئەم لایەنەی باسەکە بەتایبەت لەسەردەمی ئێمەدا بە ڕەوتێکی کۆنەپەرستانەو پووچی‌ی میللەت‌سازی‌یەوە کە لەئارادایەو ئەو دەردەسەری‌یانەی کە بەسەر خەڵکی‌دا دەسەپێنێ، زۆر گرنگە.

بەڵام گرنگترین لایەنی ئەم شێوە لێکدانەوەیەی مەسەلەکە ئەمەیە کە کێشمەکێشی کۆمۆنیزم‌و ناسیۆنالیزم لەسەر مەسەلەی میللی‌و جیابوونەوەی میللەتان دەخاتە سەر ڕێچکە واقعی‌یەکەی خۆی. قەڵەمڕەوی هەڵسووڕانی دژی ناسیۆنالیستی‌ی کۆمۆنیزمی کرێکاری بەتاو پەرە پێ‌دەدات‌و دەیگۆڕێ. دەبێ ئەمە زیاتر شی‌بکەینەوە.

ناسیۆنالیزم‌و مەسەلەی میللی

مەسەلەی میللی، وەکو بەرامبەرکێ‌یەکی کۆمەڵایەتی لەسەر بناغەی ناسنامە میللی‌یەکان کە ئەوەندە پەرەئەگرێ کە جیابوونەوەی سیاسی وەکو ڕێگاچارەیەك دێنێتە گۆڕ، چۆن سەرهەڵئەدات؟ خودی بوونی ناسنامە میللی‌یە جیاجیاکان نابێتە مایەی سەرهەڵدانی حەتمی‌ی مەسەلەیەکی میللی لەکۆمەڵگادا. نموونەکانی پێکەوە ژیانی بێ‌گیروگرفت‌و بێ‌پێکدادانی میللەتە جیاجیاکان لەیەك چوارچێوەیەکی وڵاتی‌دا زۆرن. بوونی ستەم‌و هەڵاواردنی میللی‌ش هێشتا بەمانای سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی ن‌ی‌یە لەئاستێکی کۆمەڵایەتی‌دا. لەزۆرێك لە وڵاتان‌دا هەڵاوادنە میللی‌یەکان لەهەمان کاتدا کە واقعییەتێکی هەست پێ‌کراوو مەینەتباری ژیانی میللەتە ژێردەستەکانن، لەگەڵ ئەمەشدا لەجەرگەی ئەو پەیوەندی‌یە جێ‌کەوتووە ئابووری‌و سیاسی‌یانەی کە لەکۆمەڵگادا هەن، بۆ خودی تاکەکانی میللەتی ژێردەست لەوە لاوەکی‌تر دەرئەکەون کە کێشمەکێشێکی سیاسی توندوتیژ بخوازن. خەبات بۆ لابردنی ئەم هەڵاواردنانە لەزۆربەی زۆری حاڵەتەکاندا نابێتە مایەی سەرهەڵدانی مەسەلەیەکی میللی بۆ ئەو کۆمەڵگایە.

ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە کە بۆ سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی دەبێ ناسیۆنالیزم وەکو ئایدۆلۆژی‌و بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بەتەواوی هاتبێتە مەیدان. جیاوازی‌یە میللی‌و قەومی‌یەکان‌و نایەکسانی‌یە ئابووری‌و کۆمەڵایەتی‌و فەرهەنگی‌یەکان لەسەر بناغەی ئینتمای میللی، ئەو واقعییەتانەن کە بە دەستی بزووتنەوە کۆمەڵایەتی‌یە جیاجیاکانەوە بەسەرەنجامی جیاجیا دەگەن. لیبرالیزم‌و کۆمۆنیزم‌و سۆسیال دیموکراسی‌و ناسیۆنالیزم لەگەڵ ئەم واقعییات‌و پۆتانسێڵانەدا وەکو یەك ڕەفتار ناکەن. ناسیۆنالیزم ئەو ڕەوتەیە کە دەیەوێ تەبەلوری <u>سیاسی</u>

مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا:

لەغزێك لە پێنج ووشەدا

باسی ئەسڵی‌ی من سەبارەت بەمەسەلەی میللی‌و "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" لەژمارەی داهاتووەوەو لە ڕەخنە لەخودی ناسنامەی میللی‌یەوە دەست‌پێ‌دەکات. ڕێگا بدەن لەم بەشەدا کەمێك سەبارەت بەم فۆرمۆڵە بەدەنگێکی بەرز بیربکەینەوە. وەرن با بەشەکانی ئەم فۆرمۆڵە هەر لەم ڕواڵەتەی ئێستایدا یەك بەیەك تاوتوێ بکەین. ئەمە کۆمەکمان پێ‌دەکات تا لانی کەم زنجیرەیەك لەپرسیارو ناکۆکی پەیدا بکەین کەدەتوانێ خاڵی دەست‌پێ‌کردنی باسەکەمان بێت.

1- لەئاسانترین‌و کەم ناکۆکی‌ترین بەشەوە دەست‌پێ‌بکەین: "دیاریکردنی چارەنووسی خۆ". مەبەست لەم عیبارەتە چی‌یە؟ میللەتێك کە مافی چارەنووسی خۆی بەدەست دەهێنێ (ئەگەر لە ئێستادا وای دابنێین کە مانای "ماف"و "میللەت"مان بۆ معلومە) مافی چ کارێکی بەدەست هێناوە؟ لەڕوانگەی مێژوویی‌و هەروەها لەتەقلیدی کۆمۆنیستی‌دا ئەم عیبارەتە بەمانای مافی جیابوونەوەو پێکهێنانی وڵاتێکی سەربەخۆیە کە "میللەت"ی جێ‌مەبەست تیایدا بە "میللەتی سەرەکی" یان "زۆرینە" بژمێردرێ.

بەگشتی، دوو جۆر بەدحاڵی بوون یان تێگەیشتنی نادروست تێکەڵ بەم باسە بووە. عەیبی یەکەم، تێگەیشتنێکی بەناو دیموکراتیك‌و ئازادیخوازانەی درۆیینەیە کە ئاخێنراوەتە ناو خودی ئەم عیبارەتەوە، کەبەتایبەتی لە داڕشتنە فارسی‌یەکەیدا "تعیین سرنوشت خویش" تۆختریشە ﴿کە بۆ کوردی‌یەکەشی "دیاریکردنی چارەنووسی خۆ"هەروایە – وەرگێڕ﴾. خودی عیبارەتەکە، بەتایبەت لە دەربڕینە فارسی‌یەکەیدا ﴿هەروەها کوردی‌یەکەشی–و﴾و بەبەکارهێنانی ووشەی ڕۆمانسی‌و حەماسی‌ی "سرنوشت" ﴿چارەنووس–و﴾ مەشروعیەتێکی بەڵگەنەویست‌و لەوەوپێشی لەگەڵ خۆی‌دا هەڵگرتووە. کام ئینسانی شەریف‌و ئازادیخواز هەیە کەبەڕاستی لەوەی کە کەسێك، هەرکەسێك، خۆی "چارەنووسی خۆی" دیاری بکات زۆر خۆشحاڵ نەبێت‌و ئەم کارە بەپیرۆزو بە هەنگاوێك لە بەرەوپێش چوونی بەشەر نەزانێ. بۆنموونە، عیبارەتی **Self Determination** لەزمانی ئینگلیزی‌دا ئەم جۆرە تێگەیشتنە حەماسی‌یەی لێ بەدی ناکرێ. بەڵام بەهەرحاڵ تاڕادەیەك ئەو مەشروعیەتە لەوەوپێشە لەگەڵ

خۆیدا هەڵدەگرێ. بەڵام پێکهێنانی وڵاتێکی نوێ بۆنموونە بۆ خەڵکی باکوری ئیتالیا، کە ئێستا کۆمەڵێك خەریکی ئامادەکردنی بەڵگەنامەکانی ناسنامەیەکی میللی سەربەخۆن بۆیان، یان بۆ ئەو خەڵکەی بەتامیل یان بەباسك ناویان دەبەن، هێشتا هیچ شتێك سەبارەت بەوە ڕۆشن ناکاتەوە کە ئاخۆ ئەم خەڵکە بەتاك یان بەکۆمەڵ بەم ئاڵوگۆڕە بەقەد سەرە دەرزی‌یەك زیاتر لەجاران "چارەنووسی خۆیان" بەدەستەوە دەگرن یان نا. سیستەمی ناوخۆی وڵاتی تازە پێکهاتوو، چ لەڕووی سیاسی‌یەوەو چ لەڕووی ئابووری‌یەوە، بەندە بە کۆمەڵە کێشمەکێش‌و ئاڵوگۆڕێکی ترەوە کە کاریگەری‌یەکانی خودی سەربەخۆبوون لەسەری ناکرێ لەسەرەتاوە پێشبینی بکرێ. وڵاتی تازە ئەشێ کۆنەپەرستتر، نایەکسانتر، سەرکوتگەرترو خەڵکەکەی لەجاران بێ‌مافترو داماوتر دەربچێت. چاوگێڕانێکی سەرپێ‌یی بەدنیای دوای جەنگی ساردا کە تابلۆیەکی گەورە لە "میللەت"ە سەربەخۆ بووەکان‌و "چارەنووسی خۆ بەدەست گرتووان" دەنوێنێ، بەسە بۆ حاڵی بوون لەو مەسەلەیە. دواتر لە تاوتوێ کردنی مەقولەی "میللەت"دا دەچینە سەرئەوەی کە چۆن لە تەبلیغاتی ناسیۆنالیستی‌دا زۆر بە ئاسانی حاکمییەتی میللی بە حاکمییەتی تاك تاکی ئینسانەکانی ئەو "میللەت"ە دادەنرێ. وە ئەو حەقیقەتە پەردەپۆش دەکرێ کەلەڕاستیدا خودی حاکمییەت بەناوی "میللەت"ێکەوەو دانانی ناسنامەی میللی بە بنەمای حقوقی‌و مەعنەوی وجودی وڵاتێك، خۆی پێشێلکردنی مافی حاکمییەتی دانیشتووان‌و بەرتەسك کردنەوەی مافی خەڵکە واقعی‌یەکەیە لە "دیاریکردنی چارەنووسی خۆی"دا.

بەکورتی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەمانای مافی جیابوونەوەو پێکهێنانی وڵاتێکە بەناوی میللەتێکی دیاریکراوەوە. باس لەسەر بەدیهێنانی مافە مەدەنی‌و فەردی‌یەکان‌و فراوانبوونەوەی مەودای دەسەڵاتی خەڵك وەیان دیموکراسی بەمانا باوەکەی ئەم ووشەیە نی‌یە. مشروعییەتێکی لەوەوپێش کەلەناو ئەم عیبارەتەدا حەشار دراوە، زیادەو ناواقعی‌یە.

دووەم تێگەیشتنی نادروست بەگشتی پەیوەندی بەمەقولاتی خودموختاری ئیداری‌و فەرهەنگی‌و خۆبەڕێوەبردن‌و شتی لەم بابەتەوە هەیە. بەڕەسمیەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس لەڕوانگەی حقوقی‌و سیاسی‌و هەروەها لەمێژووی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی‌دا، بۆ نموونە لە تێڕوانینی لینین‌و بەرنامەی سۆسیال–دیموکراسی ڕووسی‌و دواتریش بەلشەفی‌یەکاندا، بەمانای مافی جیابوونەوەیە نەك هەر سیناریۆیەکی بەیناوبەینی کە بەرقەرارکردنی پەیوەندی‌یەکی تر لەنێوان میللەتی جێ‌مەبەست‌و دەسەڵات‌و دەوڵەتی مەرکەزیدا پێشنیار

منصور حكمت
میللەت‌و ناسیۆنالیزم‌و بەرنامەی کۆمۆنیزمی کرێکاری

بەشێوەیەکی جدی بەدەوریا قوتبی بوونەتەوەو داوای وەڵامی ئەکەن بەڕەسمی بناسین. ئەمە خۆی مەودای شمولی مافی جیابوونەوەو ئەو میللەتانەی کەتوانن کاندید بن بۆی دیاری دەکات‌و سنوورداری دەکاتەوە وەئیتر پێویستمان بەوە نابێ کە معیارە سەبجەکتیڤەکان، کە هەرچۆنێك بێت لەسەر پێناسەو مەقولاتە ناسیۆنالیستی‌یەکان بینا دەکرێن، بێنین‌و بیاندەین بەسەریەکدا. مەودای شمولی مافی جیابوونەوە لانی زۆر بەئەندازەی ژمارەی مەسەلە میللی‌یە واقعی‌یەکانە لەکۆمەڵگا لەهەر بڕگەیەکی دیاریکراودا، وەنەك بەئەندازەی ژمارەی میللەتانی ئێستا یان داهاتوو وەیان بەئەندازەی ستەمگەری‌یە میللی‌یەکان لەدژی میللەتانی کەمینە. دووەم، ئەم تێڕوانینە ڕێك ئەو بارە سلبی‌یە دەبەخشێتە مەسەلەی بەڕەسمی ناسینی مافی جیابوونەوە کە ئەم جیابوونەوانە لەواقعدا بۆ چینی کرێکاری ئەنتەرناسیۆنالیست هەیانە. دانی مافی جیابوونەوە، گێڕانەوەی مافە زەوت کراوەکانی میللەتان نی‌یە، قبووڵ کردنی لێك ترازانێکی تازەیە لە ناو کۆمەڵگای ئینسانی‌داو تەسلیم بوونە بەو واقعییەتە دەردناکە کە ژیانێکی هاوبەش بەبێ‌لەبەرچاوگرتنی ئینتمای میللی‌و قەومی لەنێوان زۆرێك لەئینسانەکاندا مەیسەر نەبووە. بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوە لەڕوانگەی کۆمۆنیستێکەوە وەدیهاتنی بنەمایەکی "موقەددەس"و "ڕزگاری بەخش" نی‌یە، کە "بە ڕێکەوت" "کەمێك" ناکۆکی هەیە لەگەڵ ئەنتەرناسیۆنالیزمی کرێکاریدا، بەڵکو تەسلیم بوونە بە واقعییاتێکی تاڵ کە لەجیهانی واقعی‌داو بەپێچەوانەی ئامانجەکانی ئەنتەرناسیۆنالیزمی کرێکاری‌یەوە هاتۆتە ئاراوە. ئێستا دەکرێت بەڕۆشنی‌و بەبێ هیچ سەرزمان گرتنێك وەڵامی میللەتان‌و ئەدیبان‌و شاعیرانیان بدەینەوە، ئەوە ڕوون بکەینەوە کە بۆچی ئێمە وەکو کرێکارو کۆمۆنیست مافی جیابوونەوە بەمافێك دەزانین کە بەکارهێنانی سنووردارەو تەنانەت لەوجێگایەشدا کە ئەم مافە بەڕەسمی دەناسین بەشێوەیەکی گشتی ڕێگای جیابوونەوە بۆ ئەو میللەتە پێشنیاز ناکەین. سێ‌یەم، ئەم لێکدانەوەیە دەستی ئێمە ئاوەڵا ئەکات بۆ وەڵامدانەوە بەو مەسەلە میللی‌یانەی کە ناوەڕۆکی ئابووری‌و سیاسی جۆراوجۆرو تایبەتمەندیی مێژوویی جیاجیایان هەیە. ئێمە ئیتر لە هەڵوێست گرتن لەبەرامبەر مەسەلە میللی‌یەکانی مەترەح لەکۆمەڵگادا ناچار بە داوەری کردنی ئەخلاقی وەیان ناوبژیوانی‌یەکی مێژوویی تایبەت نابین لەبارەی "ڕەسەنی‌و شایستەیی" میللەتانی جێگای باس، یان بوون‌و نەبوونی ستەمی میللی‌و ئەبعادەکانی وەیان دەوری چارەسەرکردنی مەسەلەکە لە ڕەوتی گەشەی مێژووی بەشەردا. ئێمە تەنانەت ناخواستە ناکەوینە پاڵ ناسیۆنالیزمێك لەبەرامبەر یەکێکی تردا. مەبەستی ئێمە چارەسەر کردنی مەسەلەی میللی‌و ڕزگارکردنی

بکرێت.

بەرنامەی کۆمۆنیستی‌ی سەنەدی دڵڕاگرتنی میللەتان نی‌یە. بڕیار نی‌یە چینی کرێکار بۆ دابەش کردنی هەر وڵاتێك بۆ کۆمارە سەربەخۆکانی دانە دانەی میللەتان بخرۆشێ. لەڕوانگەی چینی کرێکارەوە هەر سکاڵاو ناڕەزایەتی‌یەك لە ستەمی میللی یەکسەر بە ڕیفراندۆم بۆ جیابوونەوە وەڵام وەرناگرێتەوە، سەرکەوتنی کرێکاری‌ی، جەژنی ناسیۆنالیزم نی‌یە. چینی کرێکارو بەرنامەی کۆمۆنیستی لەسەرێتی کۆتایی بەستەمی میللی بهێنێتو بۆ ئەو مەسەلە میللی‌یانەی کە بوونەتە مەسائیلێکی واقعی لەژیانی جەماوەری خەڵکدا ڕێگاچارە دابنێ. ئەم ڕێگاچارەیە دەتوانێ بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی میللەتی ستەم لێ‌چووو ژێر دەستە بێت.

لەبارەی ئێرانەوە بەدیاریکراوی، مەسەلەی کورد مەسەلەیەکی میللی کراوەو مەترەحە. مەسەلەی لوڕ یان مەسەلەی ئازەری یان هەر ناسنامەیەکی میللی تر کەدەتوانێ لەم یان لەو بڕگەدا خۆی قووت بکاتەوە، ئەمڕۆ بەئەندازەی مەسەلەی کورد لە ئێران یان لەناوچەکەدا مەترەح نی‌یە. ئێمە فۆرمۆلێکمان نی‌یە بەناوی مافی "میللەتان" لە وڵاتی "فرە میللی"ی ئێراندا بۆ "دیاری‌کردنی چارەنووسی خۆیان". شیعارێکی ڕۆشنمان لەبەرامبەر مەسەلەی کورددا هەیە: بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی خەڵکی کوردستانو پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆ.

کاتێك بوونی مەسەلەی میللی دەکەینە معیار بۆ مەوزوعییەت پەیداکردنی مافی جیابوونەوە، کۆمەڵێك دژواری‌و تێکەولێکەی تیۆری‌ی گرنگ وەلائەنێین. یەکەم، لەجیاتی قەڵەمڕەوی سەبجەکتیڤو دڵخوازانەی پێناسەکردنی میللەتو دواتریش دابەش کردنیان بۆ میللەتانی گەورەو بچووك، موعتەبەرو ناموعتەبەر، مێژوویی‌و نامێژوویی، شایستەو ناشایستە، مەسەلەی ئۆبجەکتیڤو مەلموسی بوونو نەبوونی ((مەسەلەی میللی)) دەبێتە بناغەی توێژینەوەمان. ئێمە ئیتر ناچار نابین پێناسە ڕەنگاوڕەنگەکانی ناسیۆنالیستەکان بۆ میللەت قبووڵ بکەین، ناچار نین بەقبووڵ کردنی ناسنامە میللی‌یەکان لە خوڵقاندنو مانەوەیاندا بەشداری بکەین، ناچار نین بچینە ناو باسی ڕەتکردنەوە یان قبووڵ کردنی بڕوانامە میللی‌یەکانەوە وەیان تەنانەت بچین بەشوێن دۆزینەوەی خەتاباری مێژوویی بۆ پێکدادانو کێشمەکێشە میللی‌یەکان، ناچار نین ناسیۆنالیزمو ناسیۆنالیستەکان بۆ باشو خراپ، پێشکەوتنخوازو کۆنەپەرستو...تاد دابەش بکەین. ئێمە لەسەرمانە بوونی ئۆبجەکتیڤی مەسەلەیەکی میللی لە کۆمەڵدا کە خەڵکی

دەکات. باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەمانای تایبەتی‌ی ووشەکە، پەیوەندی بەم مقولاتانەوە نی‌یە. بەڕەسمییەت ناسینی ئەم مافە بەمانای قبوڵ کردنی مافی پێکهێنانی پەیوەندی‌یەکی حقوقی‌و ئیداری تایبەت نی‌یە لەنێوان یەکێك لە "میللەت"ە نیشتەجێ‌کانی وڵات لەگەڵ دەوڵەتو باقی هاووڵاتیاندا. دواتر لەبەشی کۆتایی ئەم وتارەدا کاتێك دەگەینە سەر ڕەخنە لە خودموختاری ئەم خاڵە زیاتر ڕۆشن دەکەمەوە. لێرەدا بەم تەئکیدە ئیکتفا دەکەم کە بەپێچەوانەی مافی جیابوونەوەوە کە لانی کەم بەڕواڵەتیش بێت ڕووی لەپەرەپێدانی جێگاوشوێنی "میللەت"ێکە لەپەیوەندی‌یە نێودەوڵەتی‌یەکانو لابردنی هەڵاواردنی میللی لەپەیوەندی نێوان هاووڵاتیانو دەوڵەت دا، بەدەستهێنانی خودموختاری‌و ئۆتۆنۆمی، بەپێچەوانەوە، بەمانای بەدیهاتنی جۆرێك لە نایەکسانی تازەیە لەنێوان هاووڵاتیانی یەك وڵاتدا لەسەر بناغەی ئینتمای میللی. ئەم ئیدعایە یان ئەم ئومێدە کە مەبەست لە خودموختاری قەرەبوو کردنەوەی ستەمەکانی ڕابردووە، وە دەبێتە زەمانەتێك لەبەردەم گەڕانەوەی هەڵاواردنەکان لە داهاتوودا، هیچ لەو حەقیقەتە ناگۆڕێت کە بناغەی خودموختاری دانانی پەیوەندی‌یەکی نایەکسانی نوێ‌و زیندوو هێشتنەوەی کێشمەکێشو جیاوازیی میللی‌یە لەچوارچێوەی وڵاتێکدا. بەم پێ‌یە دیفاعی کۆمۆنیستەکان لەمافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا، بەهەر تێگەیشتنێکەوە کەلەم شیعارە هەبووبێت، شتێك دەربارەی مەسەلەی خودموختاری‌و خۆبەڕێوەبردنو...تاد ڕۆشن ناکاتەوە. مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا فۆرمۆلێك نی‌یە بۆ بەڕەوا زانینی دەستووره "پەلکەزێڕینەیی"یەکانو پلەبەپلە کردنی هاووڵاتیان بەپێ‌ی ئینتما میللی‌و قەومی‌یەکانیان لەوڵاتە "فرە میللی‌یەکان"دا. لانی‌کەم لەو تەقلیدە کۆمۆنیستی‌یەدا کە ئەم فۆرمۆلەی بۆ بەرنامەکانی ئێمە بەمیرات هێشتۆتەوە لێکدانەوەیەکی لەم چەشنە لەم مافە نەکراوە.

بەهەرحاڵ ئەم تێگەیشتنانە ئەمڕۆ بوونەتە پاشکۆی ئەم فۆرمۆڵە. عیبارەتی "دیاریکردنی چارەنووسی خۆ" سەردێڕێکی چاکە بۆ مشتومڕ لەسەر ئەم تێگەیشتنانە. بەڵام هەرگیز مەقولەیەکی کارساز نی‌یە بۆ داڕشتنی فۆرمۆڵێکی ڕۆشنو ئازادیخوازانەی کۆمۆنیستی لەبەرامبەر میللەتانو مەسەلەی میللی‌دا.

هەرچۆنێك بێت ئێمە لەم باسەدا، مافی "دیاریکردنی چارەنووسی خۆ" تەنها بەمانای مافی جیابوونەوەو پێکهێنانی دەوڵەتێکی میللی سەربەخۆ بەکار دەبەین.

2- ووشەیەکی تری کلیلی کە دەبیٚ لیٚی وورد بینەوە، ووشەی "ماف" یان عیبارەی "بەڕەسمییەت ناسینی ماف"ە لەسەرەتای فۆرمۆڵەکەدا. کاتێك کەسێك "ماف"ی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیان بەڕەسمی دەناسیٚ، ئەو مافە بەچ جۆرە مافێك دادەنیٚو خۆی بە پابەندی چ کارێك یان فکرێك دەزانیٚ؟ بەڕەسمییەت ناسینی مافێك یانی چی؟

لە یەکەم سەرنجدا دەکریٚ ئەم پرسیارە زیادەو بیانووگیرانە بێتە بەرچاو. بەڵام لەڕاستیدا مشتومڕ لەسەر ئەم پرسیارە، ئەویش تەنها لە یەکێك لە گۆشەکانی‌یەوە، بەدرێژایی مێژوو مەیدانێکی گرنگی باسو لێکدانەوەی کۆمۆنیستی بووە لەسەر مەسەلەی میللی. مەبەستی من بەدیاریکراوی باسو لیکۆڵینەوەیە دەربارەی ئەو تێبینی‌یە ئەنتەرناسیۆنالیستیو پرۆلیتاری‌یەی کە ڕێك بەهۆی ئەوەی ئەو عیبارەیەی سەرەوە تەفسیری جیاجیا هەڵئەگریٚ، دەکرێتە پاشکۆی: "بەڕەسمیەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس، (مافی جیابوونەوە) خۆی لەخۆیداو بەزەروورەت بەمانای پێشنیازکردنی جیابوونەوە نی‌یە." ئەم تێبینی‌یە بەمانای قایل بوونە بەجۆرێك لە پلەپلەکردنی "مافەکان" لەکۆمەڵگادا. یەکسەر ئەوە معلوم دەبیٚ کە خودی ووشەی "ماف" خۆی لەخۆیدا هیچ شتێکمان سەبارەت بە بایەخو گرنگی‌و هەندیٚ جار تەنانەت ممکن بوونی ماددی‌یانەی بەدیهاتنی پیٚنالێت وە دیارە بۆ ئێمەیەك کەمافێك بەڕەسمیەت دەناسین، بەستە بەوەی کە ئەم مافە لەچ جۆرە مافێك بێت چاوەڕوانی‌ی جیاوازمان لیٚدەکرێت. مافی ژیان، مافی بەڕێوەبردنی گوزەران، مافی ڕێکخراوبوون، مافی تەڵاق، مافی جگەرە کێشان، مافی سەفەر کردن بۆ ئاسمان، هەموو ئەمانە بەشێکن لەمافەکانی خەڵك. دەبیٚ هەر هەموویان بەڕەسمی بناسرێن، بەڵام لەفەلسەفەی سیاسی‌و جیهانبینی‌و ئامانجەکانی ئێمەدا هەر هەموویان لە یەك چاوگەوە سەرچاوە ناگرنو جێگاوشوێنی چون یەك لەسیستەمی فکری‌و ئەولەویەتە کۆمەڵایەتی‌یەکانی ئێمەدا داگیر ناکەن.

مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا چ جۆرە مافێکە؟ بەراوردکردنی باو، بەراوردکردنی مافی دیاریکردنی چارەنووسە بەمافی تەڵاق. مافی تەڵاق دەبیٚ دەستەربەر بکرێت، بەڵام ئەمە بەزەرورەت بەمانای پێشنیازکردنو هاندان بۆ خودی جیابوونەوە نی‌یە. بەرگری کردن لە مافی تەڵاق هاوتای پێشنیازکردنی تەڵاق نی‌یە. بەڵام ئەم قەڵەمڕەوە بەبڕوای من زۆر ناڕۆشنو لێڵە. بەراورد کردنی مافی دیاریکردنی چارەنووس بە مافی تەڵاق، بەبڕوای من لەلایەنێکی زۆر گرنگەوە بەراوردکردنێکی ڕێلیٚونکەرە، دواتر ئەمە لە تاوتویٚکردنی

بزووتنەوەی یەکسانیخوازانە لە 99%ی کۆمەڵگا مەوجودەکاندا لەبەرامبەر ستەمێك کە لە میللەتە کەمینەکان دەکرێت گرتوویانەتە بەر. وەڵامی یەکجارەکی کۆمۆنیزمیش کۆتایی هێنانی یەکجاری‌یە بە ستەمی میللی لەڕێگەی لەنێوبردنی سەرمایەداری‌و چەوسانەوەو دابەشبوونی چینایەتی‌یەوە بەشێوەیەکی گشتی.

بەڕەسمییەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس، یان مافی جیابوونەوە، وەسیلەیەکی سیاسی‌و شیعارێکی تاکتیکی‌ی ذی‌یە لەبەرامبەر بوونی میللەتانو ئینتماو خۆشباوەڕیی میللی‌دا وەیان تەنانەت بوونی ستەمی میللی‌شدا. ئامڕازێکە بۆ وەڵامدانەوە بە ((مەسەلەی میللی)). بوونی میللەتو ستەمی میللی، خۆبەخۆ بەمانای بوونی ((مەسەلەیەکی میللی)) ذی‌یە. ئەمە مەقولەیەکی بنەڕەتی‌یە لەباسەکەی ئێمەدا. هەڵبەتە بەبیٚ ناسنامەی میللی مەسەلەی میللی ناتوانیٚ بوونی هەبێت. هەروەك چۆن بەبیٚ ستەمی میللیش، یان تەسەوری بوونی ستەمی میللی، وەیان لانی کەم کێبەرکیٚی میللی، مەسەلەی میللی وجودی ماددی نابێت. ئەمانە مەرجی پێویستی سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی‌ن لە کۆمەڵگادا، بەڵام مەرجی کافی‌ی نین. کاتێك ئەتوانین باس لە بوونی مەسەلەی میللی بکەین کە ئەم ناسنامە میللی‌یە ناکۆکانەو کێشمەکێشو کێبەرکیٚو دوژمنایەتی‌یان گەیشتبێتە ئاستێك لە خەست بوونەوەو توند بوونەوە، وە پێشینەو مێژوویەکیان هەبێتو حەساسییەتێکیان لەگشت کۆمەڵگادا دروست کردبیٚ کە ئەوی خستبێتە ڕیزی مەسەلە میحوەری‌یەکانی کۆمەڵگاوە. مەسەلەیەك کە لەڕوانگەی جەماوەری فراوانی خەڵكو لەڕووی ژیانی ئابووری‌و سیاسی کۆمەڵگاوە وەڵام ئەخوازیٚ. بەڕەسمی ناسینی مافی جیابوونەوە یەکێکە لە شێوازەکانی تیمارکردن، نەشتەرگەری‌یەکی کۆمەڵایەتی‌یە، کە لە هەلومەرجێکی وادا بەدەست چینی کرێکارەوەیە. بەڵام لەپێشدا دەبیٚ مەسەلەیەك هاتبێتە ئاراوە تا وەها ڕێگاچارەیەك لەبنەڕەتەوە مەوزوعییەتی پەیدا کردبیٚ. دەبیٚ دەردێك وجودی هەبێت تا دەرمانێکی لەم چەشنە، کە بەشایەتی‌ی مێژووی سەدو پەنجا ساڵی ڕابردوو لەزۆربەی کاتەکاندا بۆ کۆمۆنیستەکان "قابیلی پێشنیاز کردن" ذی‌یە، بخرێتە دەستووری چارەسەرکردنەوە.

کاتێك وورد تر سەرنج ئەدەین ئەبینین مارکسو لینینیش تائەو جێگایەی کە پەیوەستە بەمافی جیابوونەوەوە لەواقعدا نەك هەموو چەشنەکانی میللەت یان حاڵەتە بیٚشومارەکانی ستەمی میللی، بەڵکو ((مەسەلە میللی‌یە)) ئاوەڵاکانی جیهانی هاوچەرخی خۆیان مەبەست بووە. فۆرمۆڵبەندی‌یەکانی ئەوانیش دەبیٚ هەر لەم چوارچێوەیەدا دەرك بکرێتو قەزاوەتی لەسەر

دەمەزەردکردندان، هیچ پەیوەندی‌یەکیان بە چوونە پێشەوەی ماددی‌یانەی مێژوو بەهیچ ئاراستەیەکی ئیجابی‌دا نی‌یە. نووکی تیژی ئەم ناسیونالیزمە ڕاستەوخۆ ڕووی لەکرێکارو کۆمۆنیزم‌و تەنانەت ریفۆرم‌و لیبرالیزمیشە. دووبارەکردنەوەی سووك‌و سادەی فۆرمۆڵەکەی لینین لەبەرامبەر سەربەخۆیی موستەعمەرات‌و فۆرمۆڵەکەی مارکس لەبەرامبەر میللەت سازی‌ی بۆرژوایی سەدەی نۆزدەهەمدا وەڵامی مەسەلەکانی ئەمڕۆ نی‌یە. کۆمۆنیست‌و کرێکاری ئەمڕۆ دەبێ وەڵامی مەسەلەی میللی ئەمڕۆ، بەو شێوەیەی کە هەیە، بداتەوە. لەم کۆششەدا بەبڕوای من دەکرێ بگەیت بە لێکدانەوەیەك کە بشێ بەسەر سەردەمەکانی رابردووشدا تەعمیم بکرێت‌و ناوەڕۆکی شۆڕشگێڕانەو مونسەجیمی هەڵوێستی مارکس‌و لینینیش بە ڕوونی‌یەکی زیاترەوە نیشان بدات.

لە میللەتەوە تا "مەسەلەی میللی"

خودی بوونی میللەت، یان بەفەرز وەرگرتنی بوونی میللەتێك، نابێتە بنەمایەك بۆ هیچ حەقی حاکمییەتێك. ئەوەی کە هەر میللەتێك، بەهەر پێناسەیەکەوە، مافی هەیە وڵاتی "خۆی" پێك بهێنێ، نەبنچینەیەکی زانستی‌ی هەیە، نە حقوقی‌و نە مێژوویی. مارکس‌و لینین نەتەنها لەڕووی عەمەلی‌یەوە تێڕوانێکی لەم چەشنەیان بۆ مەسەلەکە نەبوو، بەڵکو ئەوەیان لا بەڵگەنەویست بوو کە لەجیهانی واقی‌داو لەجەرگەی پەیوەندی‌یە ئابووری‌و سیاسی‌و فەرهەنگی‌یەکانی نێوان قەوم‌و میللەتە جیاجیاکاندا، "هەموو میللەتان"، بەشوێن پێکهێنانی وڵاتی خۆیانەوە نابن‌و جیهان هیچ کاتێك نابێتە سەبەتەیەکی پڕ لە وڵاتانی ووردو درشتی بەقەد ژمارەی میللەتان، چ واقعی‌یەکان‌و چ ساختەکان. وە هەر ئەم دڵنیا بوونە عەمەلی‌یە، هەندێ جار دەوری هەبووە لە جدی نەگرتنی زانستی‌یانەی ئەوان بۆ دیاری کردنی ووردتری معیارەکان‌و مەودای شمولی "مافی میللەتان"، یان لە هەنگاو نەهاویشتنی ئەوان بۆ ناو ڕەخنەی حقوقی‌ی لە مەقولەی میللەت.

بوونی ستەمی میلی‌ش خۆی لەخۆیدا بنچینەیەك نی‌یە بۆ بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەو پێکهێنانی وڵاتی سەربەخۆ. وەڵامی کۆمۆنیستی‌ی بە بوونی ستەمی میللی، خەباتە بۆ لابردنی ستەمی میللی. ئەمە شێوازێکە کە بزووتنەوەی چینی کرێکارو گشت

مەقولەی میللەتدا ڕۆشن دەکەمەوە، بەڵام لێرەدا لانی کەم ئەوە ڕۆشنە کەمافی دیاریکردنی چارەنووس لەڕوانگەی کۆمۆنیستەکانەوە لەڕیزی "ئەو مافانە" نی‌یە کە دەبێ وەکو مافی دەنگدان، مافی سەلامەتی یان مافی خوێندن، هەرچی زیاتر بەشێوەیەکی ماددی وەدی بێن‌و پیادە بکرێن. بەڵکو مافێکە کە دەبێ بەڕەسمی بناسرێت، بەڵام دواتر، بەلەبەرچاوگرتنی ناوەڕۆکی بەشی هەرە زۆری ئەو کێشمەکێشە میللی‌یانەی کە تائێستا بینیومانن، دەبێ ئارەزوو بکەین یان تەنانەت هەوڵیش بدەین کە تادەکرێ بەکار نەهێنرێ. کاتێك دەڵێین کەسێك مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا بەڕەسمی دەناسێت، بێگومان ئەمە هێشتا خۆی لەخۆیدا ئەوە ڕوون ناکاتەوە کە ئەو کەسە چ جێگاو شوێنێك بۆ ئەو مافە دادەنێت‌و ئەو مافە بە چ جۆرە مافێك دەزانێت.

بەڵام گرێ‌و گۆڵ‌و تەفسیر هەڵگرتنی مەقولەی ماف هەر بەمە کۆتایی نایەت. بەڕەسمیەت ناسینی مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووس‌دا بەمانای بەلێن‌دان بەئەنجامدانی چ کارێکی سیاسی‌یە؟ پەسەند کردنی سیستمێکی فیدراڵی لەحاڵەتی گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی، یان بەخشینی مافی جیابوونەوە بە "میللەت"انی نیشتەجی‌ی وڵات؟ هاوپشتی‌و هاریکاری کردنی بزووتنەوە جودایی خوازەکان؟ ئایا بەڕەسمی ناسینی ئەم مافە بەمانای دانانی ئۆتۆماتیکی‌یانەی بزووتنەوە جودایی‌خوازەکانە لەڕیزی بزووتنەوە ئازادیخوازو پێشکەوتنخوازەکان‌دا؟ بێگومان ئەمە دەروازەیەکی ترە بۆ هاتنە ناوەوەی تەفسیری جۆراوجۆری تر. بۆ نموونە، تێڕوانینی لینین بۆ مەسەلەکە بەدروستی لەسەر مەبدەئی خۆلادان لەجیابوونەوە بنیات نراوەو مافی دیاریکردنی چارەنووس وەکو مافێکی "سلبی" سەیر دەکات. بە بۆچوونی لینین بەڕەسمی ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەمانای ئەوەیە کە: یەکەم، کۆمۆنیستەکان دژی لکاندنی ئیجباری‌و "بەکارهێنانی زەبروزەنگ وەیان شێوازی ناعدیلانە"ن بۆ وابەستە هێشتنەوەی میللەتان‌و، دووەم، لەو بڕوایەدان کە ئەوە تەنها مافی خودی ئەو میللەتەیە کە سەبارەت بەجیابوونەوە یان جیانەبوونەوە بڕیار بدات. ئەم تێڕوانینە نیشاندەری ئەو ئامانج‌و دیدە کۆمۆنیستی‌و ئەنتەرناسیۆنالیستی‌یەیە کەئێمەش ڕێك بەم جۆرە بۆ داڕشتنی بەرنامە حزبی‌یەکانی پێشوو لەبەرچاومان گرتووە. بەڵام لەڕووی حقوقی‌یەوە ناڕۆشنی‌یەکان بەتەوای لەبەین نابات. دەکرێ بۆنموونە ئەوە بووترێ کە کۆمۆنیستەکان لەحاڵەتی بەڕەسمی نەناسینی مافی جیابوونەوە بۆ میللەتێکیشدا، دیسانەوە دژی بەکارهێنانی توندو تیژی‌و

شێوازی ناعادیلانەن لەبەرامبەر خواست‌و بزووتنەوە سەربەخۆیی خوازەکانی جەماوەری خەڵکداو مەحکومی دەکەن. بەڵام لایەنی دووەمی ئەم تێگەیشتنە، پرسیارێکی گەورەتر دێنێتە پێشەوەو تاڕادەیەك دووبارە بەشی یەکەم ناڕۆشن دەکاتەوە. دەڵێ "خودی میللەتی جێ مەبەست دەبێ بڕیار بدات". زۆر چاکە. گریمان ناسنامەی میللی ئەو میللەتە دەکرێ دەستنیشان بکرێ‌و ئیمکانی ئەوە هەیە کە ئەو خەڵك‌و لایەنانەی کە نابێت لەم بڕیاردانەدا دەخالەت بکەن دیاری بکرێن. بەڵام چۆن دەکرێ ئەوە دەستنیشان بکرێت، چجای ئەوەی تەزمین بکرێت، کە ئەو بڕیاری جیابوونەوەیە بڕیاری خودی ئەو میللەتە بووە. گرفتی ئەم فۆرمۆڵە لەوەدایە کە لەلایەك مەفهومێکی لە"ئیرادەی میللی" لەخۆیدا حەشار داوەو وەکو بەڵگە نەویست وەری‌گرتووە. کە بەمەش ئەم خۆشباوەڕی‌یە دێتە ئاراوە کە گوایە لەنێو هەموو مەسەلەکانی کۆمەڵگای بۆرژواییدا کە تیایدا ئیرادەو بەرژەوەندی‌یەکان چینایەتین، مەسەلەیەك هەیە بەناوی جیابوونەوەی میللەتانەوە کەدەکرێ لەودا ئیرادەیەکی گشتی‌و سەرووچینایەتی، کەئیتر نەك ئیرادەی چینی دەسەڵاتدار، بەڵکو ئیرادەی هەموو "میللەت"ـە، پەیدا بکرێ‌و پیادە بکرێت. ئەمە لەڕووی تیۆری‌یەوە پاداشت کردنێکی ژێراوژێری ناسیۆنالیزم‌و بزووتنەوەی ناسیۆنالیستی‌یە. بەڵام لەلایەکی ترەوە ئەم تێڕوانینە دەرگای باس لەهەردوو لاوە لەسەر ئەوە بەکراوەیی ئەهێڵێتەوە کە ئایا ئەم بڕیارەی کە دراوە (بەقازانج یان لەدژی جیابوونەوە) بڕیاری خودی ئەو میللەتە بووە یان نا. ئەو پرۆسەیەی کە تیایدا بڕیاری "خودی میللەت"ەکە معلوم ئەبێت‌و جێ‌ئەکەوێت چی‌یە؟ بۆ نموونە چۆن دەکرێ لەوە بکۆڵینەوەو بیسەلمێنین کە جیابوونەوەکانی ئەم دوایی‌یە لە وڵاتانی بالتیك یان چیکۆسلۆفاکیا ڕەنگدانەوەی ئیرادەی خودی میللەتە جیابووەوەکان‌و بڕیارێکی مەشروع‌و ڕەسەنی ئەوان بووە یان نا؟

ئەو پرسیارەی کە چ کەسێك بڕیار لەسەر ڕەسەنایەتی‌و ڕاست‌و دروستی پرۆسەی ڕەئی‌دانی میللەتێك لەسەر جیابوونەوەو جیانەبوونەوە دەدات، دووبارە باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس دەگێڕێتەوە بۆ خاڵی سەرەتا. ئایا دەخالەتی دەوڵەتی مەرکەزی یان کۆمۆنیستەکان وەیان تەنانەت جەماوەری خەڵکی "میللەتی سەردەست" لەداوەری کردن لەسەر ڕەسەنایەتی حقوقی‌ی بڕیاری "میللەتی ژێردەست" لەگەڵ بەڕەسمی‌ناسینی مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسدا ناکۆك نی‌یە؟ وە لەبەرامبەر ئەمەشدا، ئایا چاوپۆشی کردن لەم پرۆسەیەو دەخالەت نەکردن تیایدا لەواقعدا بەمانای پاشگەز بوونەوە لە "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی

مارکس‌و لینینەوە نەئەگەڕایەوە بۆ ئاڵوگۆڕەکانی ئابووری سیاسی جیهانی، بەڵکو لەبنەڕەتدا سەرچاوەکەیان ستەمی میللی‌و فەرهەنگی وەیان دوژمنایەتی ناسیۆنالیستی بووە لەسەر دەسەڵات. ئابووری سیاسی جیهان‌و جەمسەربەندی‌یە ئابووری‌و سیاسی‌یەکانی بچووکترین کاریگەری لەم کێشمەکێشانەوە وەرناگرێت. ئەوەی لەبنەڕەتدا لەم سەردەمەدا لە قەڵەمڕەوی باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس لەئارادایە، چەند مەسەلەیەکی میللی چارەسەر نەکراوە، وەکو مەسەلەی فەلەستین، مەسەلەی کورد، مەسەلەی ئیرلەنداو ...تاد کە بەپلەی جیاجیا ڕێگرن لەبەردەم ڕەوتی ڕۆتینی‌ی ئابووری کاپیتالیستی لەناوچەکەی خۆیاندا وەیان بوونەتە عاملی نائیستقراری‌و ئاڵۆزی‌ی سیاسی لەئاستی ناوچەیی‌و جیهانی‌دا. ئەم مەسەلانە هەندێ جار ببوونە مەیدانی کێشمەکێشێکی فراوانتر لەنێوان ڕۆژئاواو ڕۆژهەڵاتداو بەم پێ‌یە ناوەڕۆکێکی لیڵتریان لە حاڵتە ڕۆتینی‌یەکانی کێشمەکێشی میللی پەیدا کردووە.

هەرەس هێنانی بلۆکی ڕۆژهەڵات بەمانەیەکی تازە بووە مایەی دەست پێ‌کردنی ڕەوتێکی میللەت سازیی، کە تەنانەت لەڕووی ئابووری‌شەوە ناوەڕۆکێکی چارەنووس سازی هەیە. سەرمایەداری بازاڕ لەبەشێکی گەورە لەجیهانی پیشەسازی‌و نیوە پیشەسازی‌دا، لەجەرگەی لەبەریەك هەڵوەشانەوەی هەموو پێکهاتە سیاسی‌یەکانی نیزامی پێشووو نەبوونی قاڵبێکی پەسەند بۆ فەرمانڕەوایی، بەرەو ئەوە ئەڕوات کە جێگای مۆدێلی بە بن‌بەست گەیشتووی سەرمایەداری دەوڵەتی‌ی بگرێتەوە. جۆرێك لە ناسیۆنالیزم، بەشێوەیەکی سەرەکی ناسیۆنالیزمی قەومی، وەکو ماتریالێك بۆ بیناکردنی شادەماری ئایدۆلۆژیکی‌ی حکومەت‌و بەدەستهێنانی مەشروعییەتی سیاسی بۆ دەوڵەتە بۆرژوایی‌یە تازەکان لە پارچەو پریشکی ئیمپراتۆری‌یە پووکاوەکە خۆی ئەنوێنێ. هەموو ڕۆژێك مەسەلەیەکی میللی تازە دروست ئەکرێت. باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەفراوانی دەچێتە دەستوورەوە. سەیر لەوەدایە هەر ئەو ڕەوتەی کە مەسەلەی میللی تازە دێنێتە نێوانەوە، ئەگەری چارەسەرکردنی مەسەلە میللی‌یە کۆنەکان زیاتر دەکات.

ئەم هەلومەرجە زەوی تا ئاسمان جیاوازی هەیە لەگەڵ سەردەمەکانی تردا. مەسەلەکە بەتەواوی لەجەرگەی پاشەوپاش گەرانەوەیەکی گەورەی کۆمەڵایەتی سیاسی‌و فەرهەنگی‌دا لەئارادایە. ناسسیۆنالیزمی قەومی لەسووکترین‌و بۆگەنترین شێوەکانیدا ئاڵا هەڵگری مەسەلەی میللی‌یە. بەپێچەوانەی سەردەمی مارکس‌و لینینەوە، میللەت سازی‌ی ئەمڕۆ ئەو ناسنامە میللی‌یانەی لە

دەکوتێو هەروەها عاملێکی مێژوویی نیفاق لەنێوان چینی کرێکار لە ئینگلستانو ئەمریکا لەنێو دەبات.

سەردەمی لینین سەردەمێکی ترە. کاتێك لینین قسە لە مافی جیابوونەوەی میللەتان دەکات، لەبنەڕەتدا میللەتانی ستەملێچوو لە ئیمپراتۆریەتی تزاریو موستەعمەرەکانو ولاتانی ژێر دەسەلاتی ئیمپریالیزم دێنە بەرچاوی. لینین ڕۆڵی پۆزەتیڤی خەباتە دژی ئیستعماری‌یەکانی میللەتانی بچووکی لەبەرچاوە لە گورز وەشاندن لە دەسەلاتی بۆرژوازی جیهانی. لێرەشدا بەمانایەکی تر لەگەڵ ڕەوتێکی ئۆبژەکتیڤی میللەت سازیی لەجەرگەی نیزامێکی کۆنەو کۆنەپەرستانە بەرەو ڕووین، لەپێناوی گۆڕینی پەیوەندی‌یە ئابووری‌یەکانو گەشەی سەرمایەداری لەئاستی جیهانی‌دا. لەگەڵ جۆرێك لەناسیۆنالیزم بەرەوڕووین کە نەك تەنها لەبەرامبەر پرۆلیتاریاو بزووتنەوەی کرێکاری، بەڵکو لەهەمان کاتدا لەبەرامبەر ئیستعمار، کۆنەپەرستی‌ی سیاسی‌و فیۆدالیزمدا مانا پەیدا دەکات. لینین سەیری توانای سیاسی ئەم ڕەوتەو جۆرو شێوەی بەیەکدادانو بەرامبەرکێ‌کەی دەکات لەگەڵ بزووتنەوەی سۆسیالیستی چینی کرێکاردا. مەسەلەی مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ لینین لەم چوارچێوە سیاسی‌یەدا مانا پەیدا دەکات. لینینیش مەودای شمولی ئەم مافە بەرتەسك دەکاتەوە. فۆرمۆڵەی مافی دیاریکردنی چارەنووس لە لێکدانەوەی لینیندا لە فۆرمۆڵی مارکسو ئەنگلس عام ترە، بەلام لەڕووی عملی‌یەوە جیاوازی‌یەك کە لەنێوان ((مافی جیابوونەوە))و ((ئیجابی بوونی جیابوونەوە))دا دای دەنێت، بەکردەوە پشتیوانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی لە جیابوونەوەی میللەتان بەرتەسك دەکاتەوە بۆ چەند حاڵەتێکی دیاریکراو. دەستنیشان کردنی زەرورەتی جیابوونەوە وەیان پێشنیازکردن یان نەکردنی جیابوونەوە لە فۆرمۆڵبەندی‌یەکەی لینین‌دا بەتەواوی سپێردراوە بە شی‌کردنەوەی ئەو هەلومەرجە دیاریکراوە.

سەردەمی ئێمە سەردەمێکی تەواو جیاوازە. تا بەرلە داڕوخانی بلۆکی ڕۆژهەلات هیچ ڕەوتێکی گشتگیر وەیان بەرچاوی میللەت سازیی لەئاستی جیهانی وەیان لەئاستی ناوچەیی‌دا لەئارادا نەبوو. ئەو چەند حاڵەتە پەراکەندەیەی کە هەبوو، ئەوپەڕەکەی ئەیتوانی ئارایشتی میللی‌ی جیهانی هاوچەرخ لە جزئییاتێکی کەم بایەخدا بگۆڕێت. لەمە گرنگتر، بزووتنەوە میللی‌یەکان ناوەڕۆکێکی ئابووری تایبەتیان نەبوو. ئەو ئاڵوگۆڕانەی جێمەبەستی بزووتنەوە میللی‌یەکان بوو لەبنەڕەتدا سیاسی‌و فەرهەنگی بوو. سەرچاوەی ئەم بزووتنەوانە بەپێچەوانەی سەردەمی

خۆیان"و جێگرتنەوەی بە "مافی ناسۆنالیزم لەدیاریکردنی چارەنووسی میللەتان"دا نابێت؟ هەر لەم پرسیارەدا بەئەندازەی پێویست کەرەسە بۆ جەنگێکی تری میللی وجودی هەیە.

سەرەنجام دەبیٚ ئەوە وەبیر بهێنینەوە کە پرۆسەی نیشاندانی ئیرادەی میللەتێك، کە ڕیفراندۆمو گەڕانەوە بۆ ڕای گشتی تەنها یەکێك لە شێوازەکانێتی، بەهەرحاڵ پرۆسەیەکی فۆرماڵی‌و حقوقی‌یە. چ بەو جۆرە بێت کە لە ولاتانی بالتیکدا ڕووی‌داوەو حزبە ڕاستە توندڕەوەکان بە پشتیوانی شەپۆلی تەبلیغاتی‌ی خەفەکەری غەربو بە زەوتکردنی مافی دەنگدان لەنزیکەی نیوەی دانیشتووان سەربەخۆیی‌یان عەمەلی کردەوە یاخود ڕیفراندۆمێکی ئازادانەو بەدوور لە فشارو تۆقاندنی چاوەڕوان نەکراو ببێتە مایەی بڕیارێکی وا، بەهەرحاڵ هیچ کام لەم دوو حاڵەتە بۆ کۆمۆنیستەکان نابنە نموونەیەکی ماددی لەوەگەڕخستنی ئیرادەی واقعی‌ی جەماوەری خەڵکی زەحمەتکێش لەچارەنووسی خۆیاندا. ووشەو عیباراتی وەك "ماف"، "بڕیاری ئازادانەی خودی میللەت"و شتی لەم بابەتە ئەم ڕاستی‌یە پەردە پۆش دەکەن کە ئەوەی بەعەمەلی خەریکە ڕوو دەدات، تەنانەت لە دیموکراتیك ترین پرۆسەکانیشدا، نەك بەدیهاتنی یەکێك لەمافە ڕەهاو هەمیشە موعتەبەرەکانی ئینسانەکان، وەکو ئازادی ڕادەربڕین یان مافی تەلاق، بەڵکو هەڵبژاردنێکە لەنێوان سیناریۆ جۆراوجۆرە بۆرژوایی‌یەکان بۆ ڕێکخستنی ئیداری‌و ئارایشتی ئایدۆلۆژیکی کۆمەڵگاو، ئینسانەکان لەم پرۆسەیەدا وەکو تاکەکانی یەك "میللەت"و لەسەر بنەمای ناسنامەیەکی درۆیینەو هۆشیاری‌یەکی ئاوەژوو بەشداری دەکەن. ڕەنگە لەم یان لەو حاڵەتی دیاریکراودا پیادەکردنی مافی دیاریکردنی چارەنووس ژیانی ماددی زۆرێك لەئینسانەکان بۆ دەورانێك کەم دەردەسەری‌تر بکات. بەلام ناوبردنی ئەم ئاڵوگۆڕانەو باسکردنیان لەقاڵبی مەقولاتێکی وەك مافو ئازادی‌و وەگەڕخستنی ئیرادە، ماهییەتی مەرجدارو چینایەتی پرۆسەکە پەردەپۆش دەکات. بێگومان بۆ کۆمۆنیستێك بەڕەسمیەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووسی میللەتان بەپێی مەنتق بەمانای هەمان ئەو ئەركو بەڵێنانە نابێت کە بەدوای بەڕەسمیەت ناسینی ئەو مافانەی کە ڕاستەوخۆ لەئامانجە ئینسانی‌و یەکسانیخوازی‌یەکانی کۆمۆنیزمەوە سەرچاوە دەگرن. بەبڕوای من ڕوونکردنەوەی شێوازی مامەڵەی کۆمۆنیستەکان لەگەڵ سەربەخۆیی‌خوازی‌ی میللی‌دا لەژێر ناوی "بەڕەسمیەت ناسین"ی جۆرێك لە "ماف"و هەربەم پێ‌یەش دانانی ئەم مەسەلەیە لەڕیزی ئەو مافانەی کەبۆ بەدیهێنانیان لەکۆمەڵگادا خەبات دەکەین، زۆرتر لەوەی ڕۆشنگەری‌یەك بەدی‌بێنیٚ دەبێتە مایەی

ناڕۆشنیو بەدحاڵی بوون.

3- وە سەرەنجام دەگەینە مەقولەی میللەت. میللەت چی‌یە؟ ئەمە لەو پرسیارانەیە کە لەبەرئەوەی لیٚیان نەپرسیوین پیٚمان وایە وەڵامەکانیان ئەزانین. ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە کە میللەتان، یان میللەت، ناڕۆشنترینو پڕگریٚوگۆڵترین بەشی ئەم فۆرمۆڵەیەیە. ڕەخنە لە مەقولەی میللەت، تەوەرەیەکی ئەسڵی‌ی باسەکەی منە لەم نووسراوەیەداو بەشێوەیەکی سەرەکی لەبەشی داهاتوودا دەچمە سەری. بەڵام لێرەدا بۆ تەواو کردنی ئەو چاوخشاندنەوەیە گشتی‌یەمان بە بەشەکانی فۆرمۆڵەی مافی دیاریکردنی چارەنووسدا، بەبیٚ تەفسیلاتو بەڵگە هێنانەوە ئاماژەیەکی کورت بە ناکۆکی میحوەری‌ی ئەم مەقولەیە دەکەم.

بگەڕێینەوە سەر نموونەی مافی تەڵاق. نموونەیەکی ڕۆشنە. جیاوازی مافی جیابوونەوەی میللەتان لەگەڵ مافی تەڵاقدا ئەوەیە کەبەپێچەوانەی تەڵاقەوە کەتیایدا هەردوولا بوونەوەری حەقیقی‌و لەڕووی ناسنامەیی‌یەوە دیاریکراوو مەلموسن، ناسنامەیان لەکاتو شوێندا بەردەوامی‌ی هەیە، لەبارەی مافی میللەتانەوە ناکریٚ لیٚکدانەوەیەکی لەم چەشنە لە دیاریکراوبوونو بابەتی بوونو بەردەوامیی ناسنامەی دوو تەرەف بەدەستەوە بدریٚ. مەعلوم نی‌یە کە مافی جیابوونەوە خەریکە دەدرێتە چ‌بوونەوەرێك. زۆر هەوڵی بیٚهودە دراوە بۆ داڕشتنی پێناسەیەك بۆ میللەت. لێکدانەوە ئەبجەکتیڤەکان، کە ئاماژە بۆ هەندیٚ فاکتەری وەك بوونی زمان، کات، مێژوو، عورفو عادەتو نەریٚتو شتی تری لەم بابەتەی هاوبەش دەکەن، وە لێکدانەوە سەبجەکتیڤەکان کە بەشێوەیەك لەشێوەکان ئینتمای میللی بەبەرهەمی هەلبژاردنو بڕیاردانی خودی جەماوەری خەڵك دادەنێن. هەموو ئەم پێناسانە کاتێك لەگەڵ دەستەبەندی‌یە میللی‌یە واقعی‌یەکانی دنیادا بەراورد دەکەین نادروستی‌و نەهاتنەوەیان لەگەڵ ئەوەی کە لەواقعدا هەیە ئاشکرا دەبێت.

میللەت مەقولەیەکی دیاریکراونی‌یە کە بەسادەیی بکریٚ پێناسە بکرێتو بناسرێتەوە. ئەم نادیاریکراوی‌یە دەکریٚ لەئاستی جیاجیادا شی‌بکرێتەوە. ئینتمای میللی، ناکریٚ بۆ نەژادو تەنانەت بۆ ڕەگەزیش_بگێڕدرێتەوە. ناکریٚ بگێڕدرێتەوە بۆ تایبەتمەندی‌یە بایۆلۆژی‌یەکانی بەشەر، بەبوونو ژیان لەسەر یەك نیشتمان دیاری ناکرێت. میللەتو ئینتمای میللی، زمانی هاوبەش نی‌یە، عورفو عادەتی هاوبەش نی‌یە، ئەزەلی نی‌یە، ئەبەدی نی‌یە، بەرهەمی مێژووە، بەوجود دێتو لەناو دەچێت، دەگۆڕێتو سەرلەنویٚ پێناسە دەکرێتەوە. لەڕووی فیزیکی‌یەوە،

شمولی ئەم فۆرمۆڵەیەی پیٚ پێناسە ئەکەین جیاوازیی هەیە لەگەڵ هەردوو شێوازی مارکسو لینین.

گۆشەنیگای مێژوویی

مارکس لەسەرەتای سەردەمی ناسیۆنالیزمدا دەژیا. بەڵام ئەم ناسیۆنالیزمە، ناسیۆنالیزمی ئەمڕۆ وەیان ناسیۆنالیزمی سەردەمی لینین نەبوو. شاڕیٚی سەرەکی ناسیۆنالیزم لەو سەردەمەدا نەتەنها قەومی نەبوو، بەڵکو ناوەڕۆکەکەی بریتی بوو لە ئاوێتەکردنی قەومە جیاجیاکان لە یەك چوارچێوەی میللی هاوبەشدا. ڕەوتی میللەت سازی‌و وڵات سازیی سەردەمی مارکس ڕەوتێك نەبوو بۆئەوەی هەموو قەومەکان ببنە خاوەنی وڵاتی خۆیان، بەڵکو پێکهاتنی ئابووری‌یە میلی‌یە کاپیتالیستی‌یە تەمەن درێژەکان بوو لە ئەوروپاو تێكو پێك دانی سیستمی کۆن بوو. لێرەو لەویٚ هەندیٚ بەڵگە نامە هەیە کە تیایاندا مارکسو ئەنگلس "مەبدەئی ئینتمای میللی" وەیان بەو عیبارەتەی کە دواتر ڕەواجی پەیدا کرد، "مافی دیاریکردنی چارەنووس"یان، بە مافی "هەموو میللەتان" زانیوە. بەڵام هەڵوێستی لەمە بەرجەستەترو مەلموستری مارکسو ئەنگلس جیاکردنەوەی "میللەت"ە لە "ئینتمای میللی"و میللەتانی ((مێژوویی))ە لە میللەتانی ((نامێژوویی))، واتە ئەو میللەتانەی کە بەحوکمی هەلومەرجی بابەتی‌ی لە پرۆسەی سەرهەڵدانی پەیتاپەیتای کۆمەڵگا پیشەسازی‌یەکانی سەرمایەداریدا بەواقعی شانسی پێکهێنانی وڵاتی خۆیان هەیە. مەودای شمولای‌ی هەڵوێستی مارکسو ئەنگلس لە واقعدا مەسەلەیەکی زۆر بەرتەسکترە لە "هەموو میللەتان". قسە لەسەر ڕەوتی بابەتی‌ی پێکهاتنو خۆگرتنی تەرکیبەی میللی– وڵاتی‌ی دەوام داری کاپیتالیستی‌یە لە ئەوروپادا نەك مافی هەموو پێکهاتە میللی‌و قەومی‌یەکانی جیهان بۆ پێکهێنانی وڵاتی خۆیان. مارکسو ئەنگلس پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ لەسەر بناغەی ئینتمای میللی– قەومی بەڕاشکاوی ڕەت دەکەنەوە. لەچەند حاڵەتێکی کەمدا کە مارکس بەدیاری‌کراوی هەستاوە بە بەرگری کردن لە سەبەرخۆیی میللەتانی بچووکترو لاوەکی‌ترو ((غەیرە مێژوویی)) وەك ئیرلەنداو پۆڵەندا، خاسییەتی سیاسی ئەم هەڵوێستگیری‌یانە بۆ بەرەوپێشەوە چوونی بزووتنەوەی سۆسیالیستی‌ی چینی کرێکار زۆر ڕۆشن بووە. سەربەخۆیی پۆڵەندا گورز لە کۆنەپەرستی‌ی تزاری دەوەشێنیٚو سەربەخۆیی ئیرلەنداش زەمینداریٚتی گەورەی بریتانیا لە ئەلقە زەعیفەکەیدا

ڕێك لەسەر ئەم خاڵە چەق ببەستێ کە ئەو هەلومەرج و محدودیەت و مەوقعییەتە استثنائی‌یانە کامانەن کە دیفاع کردن لەم مافەو جاروبار تەنانەت پێشنیازکرنیشی دەخوازن.

جگە لەو ڕێبازانەی کە دواتر لە ئەنتەرناسیۆنالیزمی دووەم و بەتایبەتی لەبەرامبەر جەنگی یەکەمدا، ناسیۆنالیزمیان کردە ناو بنەماکانی سۆسیالیزمی خۆیانەوە، وە یان کۆمۆنیزمی ڕووسی‌ی پاش ستالین کە میللەتان و گەلانی لەپاڵ چینەکاندا بەرز کردەوە بۆ ئاستی شەخسییەتێکی موعتەبەرو ڕەهای ڕەوتی مێژوو، سەرتاپای تەقلیدی مارکسیستی‌ی لەبەرامبەر مەسەلەی میلی‌دا مەسەلەی بەڕەسمییەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس وەکو شێوازێکی سیاسی لە ستراتیجی عملی‌ی بزووتنەوەی سۆسیالیستی سەیر دەکات، نەك وەکو مەبدەئێکی تیۆری. سەرباری هەموو ئەو ڕۆشنی و تەنانەت ناڕۆشنی و لێڵی‌یانەی کە دەکرێ لەشێوە هەڵوێستی خودی مارکس یان لینین بەدی بکرێت، ئەم مەسەلەیە لە مامەڵەی هیچ کامیاندا جێگای گومان نی‌یە کە دژایەتی لەئاشتی نەهاتووی ناسیۆنالیزم و ئەنتەرناسیۆنالیزم مەبدەئێکی عەقیدەیی‌یە، لەکاتێکدا کە بەڕەسمییەت ناسینی مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا خشتێکە لە ستراتیجی عملی‌ی بزووتنەوەکە.

فۆرمۆڵەکەی ئێمە لەڕووی میتۆدەوە بەتەواوی دەکەوێتە چوارچێوەی ئەم تەقلیدەوە، بەڵام بەکاربردنێکی عملی و مەودایەکی شمولی‌ی لەوە بەرتەسك تری هەیە کە چ مارکس و چ لینین لەسەردەمی خۆیاندا مەبەستیان بووە. لەبەرئەوەی کە یەکەم، ڕوخساری میللی‌ی جیهان و جێگاو شوێنی میللەت و میللەت سازی‌ی لە سەردەمی مارکسدا لەگەڵ سەردەمی لینین و هەردووکیشیان لەگەڵ سەردەمی ئێمەدا زۆر جیاوازن. دووەم، مەوقعیەتی ناسیۆنالیزم و جێگاو شوێنی لە پرۆسەی مێژووییدا لەهەریەکێك لەم سەردەمانەدا زۆر جیاوزە، سێیەم، پەیوەندی هەریەك لە سۆسیالیزم و ناسیۆنالیزم لەگەڵ یەکتردا، هێز هاوسەنگی نێوانیان و شێوەی بەیەکدادانیان لە مەیدانی کۆمەڵایەتی ئەمڕۆدا زۆر جیاوازەو ئیلتزاماتی تاکتیکی‌ی ئەمڕۆی ئێمە جیاوازی‌یەکی زۆری لەگەڵ هەردوو سەردەمی پێشوودا هەیەو سەرەنجام چوارەم، بەبڕوای من بەلوتفی ئەوەی کە ئێمە لەدوای ئەوان هاتووین، ئێمە ئەو ئیمکانەمان هەیە کە هەندێ مەقولات و لێکدانەوە بخەینە سەر باسەکە کە دیقەت و زەرافەتێکی زیاتر دەبەخشێتە هەڵوێستی کۆمۆنیستی و ڕەنگە هەندێك لە ناڕۆشنی‌یەکان بڕەوێنێتەوە. بەشێوەیەکی دیاریکراو شێوازێك کە ئێمە مەودای

میللەت بوونەوەرێکی تاقانەی خاوەن یەك جەستەو یەك هۆش نی‌یە، بوونەرێکی ئاوێتەیە لە تاك تاکێکی جیاجیاو نەوەی جۆراوجۆرو هەمیشە لەحاڵی ئاڵوگۆڕی ئینسانەکان. تائەم ساتە پێناسەیەك لە میللەت بەدەستەوە نەدراوە کە بتوانێ ناسنامەی هاوبەشی میللی بەشێوەیەکی ئەبجەکتیڤ، لەسەر بنەمای کۆمەڵێك تایبەتمەندی مەلموس و تەفسیر هەڵنەگر بەیان بکات. هەرکام لەو فاکتەرانەی سەرەوە یاخود هەرکۆمەڵێك‌لەوانە وەکو زمانی هاوبەش، مێژووو فەرهەنگی هاوبەش، نیشتمانی هاوبەش و...تاد بکەینە پێوەرو بناغە، ئەگەر هەندێك لی‌ی قووڵ ببینەوە، ئەبینین کە ئیستسناکان لە قاعیدە گشتی‌یەکان زۆرترن و پەی بە زهنی بوون و هەڕەمەکی بوونی هەموو دەستەبەندی‌یە میللی‌یەکان و تەنانەت خودی فاکتەرەکانیش دەبەین. لەنێو هەموو ئەم ناسنامانەی کەبەدرێژایی مێژوو بۆ دەستەبەندی‌کردنی ئینسانەکان داتاشراون، لە ئینتمای خوێنی، قەبیلەیی، قەومی، جنسی و نەژادی و ...تاد، میللەت لە هەمووان شلۆکتر، نادیاریکراوتر، بێ‌پاساوترو زهنی‌ترو لەڕووی مێژووییەوە مەرجدارترە.

ئینتمای میللی بەپێچەوانەی جنسی ئینسانەکانەوە خوڵقاوی سروشت نی‌یە، خوڵقاوی کۆمەڵگاو مێژووی ئینسانە. ئینتمای میللی لەم ڕوانگەیەوە لە ئایین دەچێت. بەڵام بەپێچەوانەی ئینتمای دینی‌یەوە، ئینتمای میللی تەنانەت لەئاستێکی فۆرماڵییشدا شتێك نی‌یە کە خۆت هەڵی‌بژێری و دیاری بکەیت. وەك تاکێك ناتوانیت بە میللەتێکی تایبەتەوە پەیوەست بیت، یاخود لی‌ی دابڕێیت. (هەرچەندە بەشێك لەتوێژەوەرەکانی میللەت و میللەت چێتی تێڕوانینێکی سەبجەکتیڤی لەم چەشنەیان لەم مەقولەیە بەدەستەوە داوە). ئەم تایبەتمەندی‌یە، کارایی و توانایەکی سیاسی سەرسوڕهێنەر بە میللەت و ئینتمای میللی دەبەخشێ. کۆتێکە لەگەردنی جەماوەری فراوانی خەڵك کە هیچ کەسێك نازانێ لەکوێ‌وە هاتووەو ناتوانێ بەشوێن سەرچاوەکەیدا بگەڕێ و بەم حاڵەشەوە بوونی ئەوەندە شتێکی سروشتی و بەڵگەنەویستە کە هەمووان بەبەشێك لە پەیکەرو بوونی خۆیانی دەزانن. بەڵام نەوەی ئێمە شانسی‌ئەوەی پێ بڕاوە کە لەماوەی ژیانی خۆی‌دا بەشێوەیەکی ڕۆژانە دروست بوونی میللەتی تازەو بێ‌ئیعتباریی مەقولاتە میللی‌یەکانی پێشوو بەچاوی خۆی ببینێ و هەربەم بۆنەیەوە دەتوانێ ناسنامەی میللی وەك بەرهەمێکی ئابووری سیاسی ببینێت و، تەنانەت ڕەخنەشی لێ‌بگرێت. ئینتمای میللی قاڵبێکە بۆ دەستەبەندی‌کردن و ئارایشت‌دان بە ئینسانەکان لەپەیوەند بەبەرهەمهێنان و ڕێکخستنی سیاسی کۆمەڵگاوە. میللەت بەمانای کۆی ئەو ئەفرادانە نی‌یە کە یەك ئینتمای

میللی‌یان هەیە، بەپێچەوانەوە، ئینتمای میللی فەرد بەرئەنجامی سەپاندنی ناسنامەی میللی کۆیە بەسەر ئەودا. ئەوە میللەتەکان نین کە جودا دەبنەوە یان پێکەوە دەلکێن، بەڵکو ئەوە پێکەوە لکان‌و جیابوونەوە داسەپاوەکانە بەسەر جەماوەری ئینسانەکاندا کە میللەتەکان پێکدەهێنێ. ناسیۆنالیزم بەرهەمی سیاسی‌و ئایدۆلۆژیکی‌ی میللەتان نی‌یە، بەپێچەوانەوە، ئەوە میللەتانن کە بەرهەمی ناسیۆنالیزمن.

هەروەك وتم دەبێ باسی دوورو درێژتر لەسەر ڕەخنەگرتن لە ناسنامەی میللی هەڵگرم بۆ بەشی دواتر. لێرەدا هەرئەوەندە پێویست بوو ئاماژە بۆ ئەوە بکرێ کە مەقولەی میللەت کە تەوەرەی فۆرمۆڵەی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" پێك‌دەهێنێ، مەقولەیەکی نادیاریکراوو نائۆبجەکتیڤە. ئەمەش بەو مانایە نی‌یە کە ئینتمای میللی‌و ناسنامەی میللی نامادی‌و خەیاڵی‌یە. بەڵکو بەو مانایەیە کە لەهەر بڕگەیەکدا، بەجیاوازو دابڕاو لە دەورەی مێژوویی‌و ڕەوەندە سیاسی‌یەکان‌و هاوسەنگی‌یە ئایدۆلۆژی‌یەکان لەکۆمەڵگادا قابیلی پێناسەکردن نی‌یە. میللەت مەقولەیەکی ڕەهاو سەربەخۆ نی‌یە. بەرهەمێکی ناجێگیرو هەمیشە لەحاڵی ئاڵوگۆڕی قەڵەمڕەوی سیاسەتە. لەبەرئەمە، مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا لەوە ناڕۆشنترو نادیاریکراوترە کە وەك مەبدەئیکی جێگیری سیاسی‌و بەرنامەیی تەماشا بکرێت.

بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە پێشتر باسکرا، ئەگەر مانای ژێرەوەی ئەم فۆرمۆڵە بە بنەما وەربگرین، بەڕەسمییەت ناسینی مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووس‌دا دەکاتە ئەوەی کە مافی بڕیاردانی یەك‌لایەنە بۆ پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ بدرێ بەهەر کۆمەڵە خەڵکێك کەخۆیان، یان لایەنێك لەجیاتی ئەوان، ئیدعای ناسنامەیەکی میللی سەربەخۆ بکات. بەزەحمەت دەکرێت ئەمە بە مەبدەئێکی ئازادیخوازانەی کۆمۆنیستی دابنرێت.

ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە کە بۆ کۆمۆنیستەکان "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" ئاماژە بە شتێك دەکات کە جیاوازە لەوەی ووشەکان بەیانی دەکەن، وە ئێمە وەکو کۆمۆنیست ڕێك تەنها لەو مانا نادیارەی ئەم فۆرمۆڵەدایە کە بەڕاستی سوودمەندین. بەڕەسمییەت ناسینی مافی دەستەبەندی‌یە میللی‌و قەومی‌یەکان لەوەی هەریەکە وڵاتی خۆی دروست بکات، لەڕوانگەی منەوە مەبدەئێکی پرەنسیپی‌ی کۆمۆنیستەکان نی‌یە، تەنانەت ئەگەر لێکدانەوە مینیمالیستی‌و بەبڕوای من دروستەکەی لینین‌یش لەمەڕ ئەو ئەرکانەی لە ئەنجامی ئەم

جیاکردنەوەیەك کە کۆمۆنیزم‌و ئەنتەرناسیۆنالیزمی کرێکاری وەکو مەبدەئێکی بنەڕەتی خوازیاری هەڵوەشاندنەوەی هەمەلایەنەیەتی. گەر وایە ئیتر بۆچی کۆمۆنیستەکان قسە لە بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەو جاروبار تەنانەت زەرورەتە سیاسی‌یەکەشی دەکەن لەم یان لەو هەلومەرجی دیاریکراودا؟ ئەم هەڵوێستە چۆن ئەگونجێنرێ لەگەڵ ئەو مەبادئانەدا؟

وەڵام ئەوەیە کە مافی جیابوونەوە بۆ کۆمۆنیستەکان نەك مەبدەئێکی تیۆری بەڵکو وەسیلەیەکە لە قەڵەمڕەوی سیاسەتدا. بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی میللەتان، کە هەلومەرج‌و محدودیەتەکانی لەدیدگای مارکسیستی‌یەوە دواتر باس ئەکەم، لە مەبادئەکانەوە سەرچاوە ناگرێ، بەڵکو بەرەنجامی ناچاری‌یەکانی قەڵەمڕەوی سیاسەتە، ئەمە یەکێکە لە ئامڕازە عملی‌یەکان بۆ بردنە پێشەوەی ستراتیجی شۆڕشی کرێکاری لە بارودۆخ‌و هەلومەرجی تایبەتی‌ی سەرمایەداری‌ی هاوچەرخدا.

تەنانەت لە قەڵەمڕەوی کارو خەباتی سیاسی‌شدا هێشتا یەکسەرو بێ پێشەکی ناگەینە مەقولەی مافی دیاریکردنی چارەنووس. مەبدەئێکی عملی‌و تاکتیکی‌ی مارکسیزم لەجیهانێکدا کە لەئێستادا دابەش بووە بۆ وڵاتان‌و میللەتان، بەباشتر دانانی چوارچێوە وڵاتی‌یە گەورەترەکانە لە بچووکترەکان‌و دژایەتی‌کردنی وورد کردن‌و دابەش کردنی چوارچێوە وڵاتی‌یە گەورەترەکانە بۆ بەش بەشی بچووکتر، چ قەومی بێت یان غەیرە قەومی. بەواتایەکی تر ((مافی جیابوونەوە)) لەخودی قەڵەمڕەوی تاکتیك‌یش‌دا دەکەوێتە ناکۆکی‌یەوە لەگەڵ مەبادئێکی گشتی‌ترو بنەڕەتی‌تردا. هەموو ئەمانە بەو مانایەیە کە مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا، یان بەمانایەکی دەقیق‌تر مافی جیابوونەوەی میللەتان‌و پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ، نەك هەڵێنجاوی مەبادئە مارکسیستی‌یەکان‌و هەڵبەتە نەك بەشێك لەم مەبادئانە، بەڵکو لە ناوەڕۆکدا ئیستسنایەکە لەم مەبادئانە، بەرەنجامی ئەو هەلومەرجە تایبەتە سیاسی‌و کۆمەڵایەتی‌یەیە کە کۆمۆنیستەکان ناچار بە پاشەکشێ دەکات لە مەبادئە تیۆری‌و پێوانە سیاسی‌یە گشتی‌یەکانی خۆیان. ڕەتکردنەوەی مەسەلەی مافی دیاریکردنی چارەنووس وەکو مەبدەئێکی کۆمۆنیستی لەلایەك‌و قبووڵ کردنی مەرجداری وەکو ناچاری‌یەکی تاکتیکی لە هەلومەرجی دیاریکراودا، ئەمە بەبڕوای من خاڵی دەست پێ‌کردنی هەڵوێستێکی مەبدەئی‌ی کۆمۆنیستی‌یە. باسی جێگاو شوێنی مافی دیاریکردنی چارەنووس لە تێڕوانین‌و بەرنامەی مارکسیستی‌دا بەم پێ‌یە، بەپێچەوانەی تێڕوانینی باوەوە کە ئەمە بە مەبدەئێکی ئیجابی‌ی مارکسیزم لەقەڵەم دەدات، دەبێ

نیشاندەری مەبادئە لەشکان نەهاتووە کۆمونیستیو پرۆلیتێری‌یەکانەو کامەیان ڕەنگدانەوەی بەرژەوەندی‌یە تاکتیکی‌یەکانو بەرژەوەندی‌یە مەرحەلی‌یەکانی خەباتی بزووتنەوەکەیە؟

بۆ مارکسیزمو کۆمۆنیزمی کرێکاری لە مامەڵەکردن لەگەڵ تێکڕای پرۆبلیماتیکی میللەتو مەسەلەی میلی‌دا، چەند مەبدەئێکی عەقیدەیی بنەڕەتی هەیە کە جیهانگیرنو ناکرێ لی‌ی لابدرێتو هیچ پەیوەندی‌یان بە کاتو شوێنو سەردەمی مێژوویی‌و قۆناغی گەشەی کۆمەڵگاو بزووتنەوەی چینایەتی‌یەوە نی‌یە. کە بریتین لەمانە:

کرێکاران نیشتمانیان نی‌یە. ناسیۆنالیزمو ئەنتەرناسیۆنالیزمی کرێکاری ناکۆکی‌یەکی ئاشکراو موتڵەقیان لەگەڵ یەکتری‌دا هەیە، ناکرێ تێهەڵکێش بکرێن یان پێکەوە سازش بکەن. ناسیۆنالیزم ئایدۆلۆژی‌یەکی بۆرژوایی‌یە کە ڕێگرە لەبەردەم خۆشیاری چینایەتی‌و ئەنتەرناسیۆنالیستی چینی کرێکاردا.

کۆمۆنیزم بۆ لەناوبردنو سڕینەوەی سنوورە میللی‌یەکانو هەڵوەشاندنەوەی ناسنامە میللی‌یەکان تێ‌دەکۆشێ. کۆمەڵگای کۆمۆنیستی کۆمەڵگایەکە کە تیایدا دابەش کردنی ئینسانەکان بەسەر میللەتو وڵاتاندا وجودی نی‌یە.

ستەمی میللی، واتە هەڵاواردن لەسەر بناغەی ئینتمای ئینسانەکان بۆ میللەتە جیاجیاکان، یەکێکە لە سیماو شێوە گرنگەکانی نایەکسانی‌ی ئینسانەکان لەکۆمەڵگای چینایەتی‌داو دەبێ ڕابماڵرێت. لەنێوبردنی ستەمی میللی‌و زەمانەت کردنی یەکسانی‌ی هەموو ئینسانەکان سەربەخۆ لە ئینتمای میللی‌یان ئامانجێکی ڕاستەوخۆی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی‌ی چینی کرێکارە.

ئەوە بەڵگە نەویستە کە دەبێ بەتەئکیدی‌ی هەموو ئەم مەبادئانە لەبەرنامەی کۆمۆنیستی‌دا بنووسرێن. ئەمانە بنچینەی هەڵوێستی کۆمۆنیزم لەبەرامبەر میللەتو میللەت چێتی‌و ستەمی میللی پێك‌دەهێنن.

هەر لەسەرنجدانی یەکەمەوە ئەوە ڕۆشن دەبێتەوە کە حوکمی مافی جیابوونەوە، یان وەك پی‌ی دەڵێن مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسدا، بۆ کۆمۆنیزم لەڕیزی ئەم ئەحکامە بنچینەیی‌یانەدا نی‌یە. نەتەنها ئەمە، بەڵکو لەگەڵ ئەم مەبادئانەدا ناکۆکیشە. لێرەدا قسە لەسەر پێکهێنانی سنووربەندی‌یەکی میللی‌و جیابوونەوەو پێکهێنانی وڵاتێکی تازەیە، سنووربەندی‌و

بەڕەسمییەت ناسینەدا ئەکەوێتە سەرشانمان قبووڵ بکەین. بەڵام نە بۆ لینینو نەبۆ ئێمەش ڕووی دەرەوەی ئەم فۆرمۆلبەندی‌یەو ئەو ئەرکە حقوقی‌یانەی لی‌ی دەکەوێتەوە ئەسڵی مەسەلەکە نی‌یە. شیعاری مافی دیاری‌کردنی چارەنووس فۆرمۆلێکە بۆ وەستانەوەی کۆمۆنیستەکان لەبەرامبەر ڕاستی‌یەکی تاڵی مێژوویی‌و زەمانەت کردنی کەم دەردی‌سەری‌ترین ڕێگا بۆ وەلانانی لەڕێڕەوی خەبات لەپێناو ڕزگاری‌و ئازادی ئینسانەکاندا. ئەم ڕاستی‌یە تاڵە، ستەمی میللی‌یە کە فۆرمۆڵی مافی دیاریکردنی چارەنووس تەنانەت ئاماژەیەکیشی پی‌ناکات. دەوری ئەم فۆرمۆڵە بۆ لینینو بەلشەفیزمو بۆ ئێمە بریتی‌یە لە ڕێ‌خۆشکردن بۆ خەبات لەپێناوی یەکێتی چینایەتی لەبەرامبەر تەفرەقەی میللی، خەبات لەدژی ستەمو هەڵاواردنی میللی، وە ڕێ‌گرتن لە بڵاوبوونەوەی ژەهراوی نەتەوەپەرستی لەنێو ڕیزەکانی بزووتنەوەی چینی کرێکاردا. ئەمڕۆ، لەڕۆژگارێکدا کە ئەم تەفرەقەیە حوکم دەکاتو هەوڵی ئێمە لەپێناوی یەکێتی کرێکاراندا هەولێکی دژە ڕەوەندە، لەڕۆژگارێکدا کە میللەت پەرستی‌و میللەت داتاشین لەوپەڕی دنیاو لەپێش هەمووشیانەوە لەناوجەرگەی ئەورووپادا ملیۆنەها ئینسان خەڵتانی خوێنو بێ‌خانەو لانە دەکات، لەڕۆژگارێکدا کە جیهانی بوونی بەرهەمهێنان، ناوەڕۆك پووچی‌ی ئینتمای میللی‌و پەیوەندی لێك دانەبڕاوی "چارەنووس"ی خەڵکی هەموو دنیای هێناوەتە بەرچاوی ئەوان، مەرجی خەباتی ڕاستەقینە لەدژی ستەمی میللی‌و تەفرەقەی میللی، گرتنەدەستی شیعارێکە کەخودی میتۆدۆلۆجیای میللەتو "چارەنووس"ە میللی‌یە جیاوازەکان بەهێز نەکات. ئەگەر فۆرمۆڵی مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووس خۆیاندا ڕۆژگارێك بەکاربردنێکی ئاوا کارسازی بۆ بزووتنەوەی کۆمۆنیستی هەبووە، ئەوا ئەمڕۆ، لەدەورەیەکی تری ژیانی مەقولەی میللەتدا، ئەم فۆرمۆڵە جگەلە هەگبەیەك لەناکۆکی‌و ناڕۆشنی‌و تەخشانو پەخشان کردنی خۆشباروەڕی شتێکی تر نی‌یە.

بەشی دووەم:

"لیستەی ستالین"

بەشی یەکەمی ئەم نووسینەمان بە چاوخشاندنەوەیەکی خێرا بەسەر فۆرمۆڵەی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" دەست پێکرد. دیارە مەبەستمان هەڵلاجی‌کردنی ئەم فۆرمۆڵەیە نەبوو، بەڵکو مەبەستمان ئەوە بوو کە گۆشەیەك لەو ناکۆکی‌و ناڕۆشنی‌یانە بخەینە ڕوو کە سەرتاپای باسی میللەت‌و میللەتگەرایی داگرتووە. لەکۆتایی بەشی پێشوودا گەیشتینە سەر مەقولەی "میللەت". بەڕای من گرێ سەرەکی‌یەکە لەم مەقولەیەدایە. مەقولەی میللەت، نەك تەنها لەبیرکردنەوەی چەپ وەیان لەپێوانە بەرنامەیی‌یە کۆمۆنیستی‌یەکانی تائێستای سەبارەت بەمەسەلەی میللی‌دا، بەڵکو لەبەشی هەرەزۆری ئەو شتەی کە کۆمەڵگای ئەمڕۆ وەکو مێژووی خۆی وەیان وەکو ناسنامەو وجودی کۆمەڵایەتی خۆی سەیری دەکات، بووەتە سەرچاوەی سەرلێشێواوی‌یەکی قووڵ‌و لنگەوقوچی‌یەکی بنەڕەتی‌ی لە توێژینەوەو بیرکردنەوەدا.

نیشاندانی ئەوەی کە ڕێبازە باڵادەستەکانی زانستە کۆمەڵایەتی‌یەکان‌و تیۆری سیاسی‌و، هەندێ جار تەنانەت زانستە ماتماتیك‌و سروشتی‌یەکانیش لەکۆتایی سەدەی بیستەمدا تا چ ڕادەیەك تێکەڵ بە خورافەو ئەفسانەن، کارێکی زۆر دژوار نی‌یە. ئەوەی کە مرۆڤی کۆتایی سەدەی بیستەم، بەتایبەت لەزمانی ئەندێشمەندە ڕەسمی‌یەکانی‌یەوە، سەرهەڵدانی خۆی، فەلسەفەی ژیانی خۆی، هۆی کردە فەردی‌و جمعی‌یەکانی خۆی، سەرچاوەی بەختەوەری‌و بەدبەختی، یاخود خۆشگوزەرانی‌و بێبەشی‌یەکانی خۆی‌و ...تاد، چۆن‌و بە چ مەقولاتێك لێك دەداتەوە، بێگومان دەبێتە مایەی گاڵتەجاڕی‌ی نەوەکانی داهاتوو. هەڵبەتە هەندێك لەم خورافاتانە تەمەنیان بەسەر چووە. ئەمڕۆ، بۆنموونە، سەرەڕای شەپۆلی پاشەوپاش گەڕانەوەی دژایەتی کردنی عیلمانیەت‌و ڕەونەق پەیداکردنەوەی سەرلەنوێ‌ی بنەو بارگەی دین، هێشتا گێڕانەوەی "خوا"، لانی کەم خوای دینی‌ی، بۆ زانکۆکان‌و توێژینەوە زانستی‌یەکان، عەمەلی نی‌یە. بەڵام ڕێچکەی ڕەسمی‌ی لێکدانەوە زانستی‌یەکانی دنیای هاوچەرخ، بەتایبەتی لەهەندێ ڕشتەی وەك تیۆری سیاسی، ئابووری، کۆمەڵناسی‌و دەروونناسی‌دا پشتی بەکۆمەڵێك مەقولەو بدیهییات بەستووە کە بەهەمان ڕادە خورافی‌و ناحەقیقین. مەقولەی میللەت یەکێکە لە گرنگترینیان.

دەورانە جیاجیاکانی کۆمەڵگای هاوچەرخدا بناسرێت، وە دووەم، هیچ یەکێك لە ڕەوت‌و مەکتەبەکانی لایەنگری ئەم فۆرمۆڵەیە، چی سۆسیالیست‌و چی ناسیۆنالیست، تاکو ئێستا ئامادە نەبووە ئەم باسە تا ئەنجامە عملی‌یە مەنتقی‌یەکەی درێژ بکاتەوەو بەرگری لە دەوڵەتدار بوونی هەموو میللەتان بکات، بەپێ‌ی هەر ئەو پێناسەیەی کە خۆی بۆ میللەتی بەدەستەوە دەدات. ئەدەبیاتی لایەنگرانی فۆرمۆڵەی مافی میللەتان لەدیاری کردنی چارەنووسدا پڕە لەوتەبسەرەو تێبینی‌یانەی کە بە بەهانەی جۆراوجۆر "میللەتان"ی جیاجیا دەکەنە دەرەوەی بازنەی شمولی ئەم "ماف"ەوە.

بەرنامەی کۆمۆنیستی لەبەرامبەر مەسەلەی میلی‌دا دەبێ لەئەسارەتی ئەم تێڕوانینە ناسیۆنالیستی‌یە ڕزگار ببێت‌و ڕاستەوخۆو بێ‌پێچ‌وپەناو تەم‌ومژ بچێ بەشوێن گرفتەکەدا، بەو شێوەیەی کە لەواقعدا هەیە. بەرنامەی کۆمۆنیستی بەرلە هەرشتێك دەبێ ڕووی مەسەلەکە بەدروستی تەرح بکات. دەبێ ئەوە ڕۆشن بێت کە بۆچی دەچێتە سەر مەقولەی میللەت‌و میللەت گەرایی‌و مەسەلەی میللی‌و دەیەوێ وەڵامی چ شتێك بداتەوە. بەرنامە دەبێ لە لێکدانەوەی خۆیدا پشت بە مەقولات‌و مەفاهیمێك ببەستێ کە واقعی‌و قابیلی پێناسەکردن بن، هاوتایەکی قابیلی تەشخیصیان لەجیهانی ماددی‌دا هەبێت. بەرنامە دەبێ ئەوە ڕۆشن بکاتەوە کە ئیستنتاجەکانی لەبارەی مەسەلەیەکەوە کە باسی لەسەرە، تا چ ڕادەیەك مەبدەئی‌و جیهانگیرەو تا چ ڕادەیەك سیاسی‌و پەیوەستە بەو کات‌و شوێن‌و هەلومەرجە دیاریکراوەوە.

سەرەتاکان‌و ستراتیج

بەشی هەرەزۆری باسی میللەت‌و مەسەلەی میللی لە ئەدەبیاتی کۆمۆنیستی‌دا تێکەڵەیەکی جۆش خواردووە لە مەبادئە عەقیدەتی‌یەکان لەلایەك‌و تێبینی‌یە تاکتیکی‌و ستراتیجی‌یەکان لەلایەکی ترەوە. ئەمانە لە نووسراوە جیاجیاکاندا هەمیشە بەووردی لێکتر جیانەکراونەتەوە. بەڵام ئەم جیاکردنەوەیە مەسەلەیەکی زۆر گرنگە. دەبێ ئەوە ڕۆشن بکرێتەوە کە لەنێو حوکمە مارکسیستی‌یەکانی پەیوەست بە میللەت‌و ناسیۆنالیزم‌و مەسەلەی میللی‌و مافی جیابوونەوەو تاد، ئەحکامێك کە جاروبار بەڕوشنی دەکەونە ناکۆکی‌یەکی شکڵی‌یەوە لەگەڵ یەکتریدا، کامەیان

بەشی سێیەم:

ئەنتەرناسیۆنالیزم‌و مەسەلەی میللی

لەبەشەکانی پێشوودا تەئکیدمان لەسەر ئەو خاڵە کردەوە کە ئەو مەقولات‌و فۆرمۆڵبەندی‌یانەی کە بەشێوەیەکی باو لە بەرنامە کۆمۆنیستی‌یەکاندا لەبەرامبەر میللەت‌و مەسەلەی میللی‌دا بەکارهێنراون، نەتەنها وەڵامدەرەوەی مەسەلەکە نین بەڵکو بەشێوەیەکی جدی ڕێ لێ‌ونکەرو مایەی خۆشباوەڕین. "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" نەتەنها مەبدەئێکی قابیلی تەعمیمی کۆمۆنیستی نی‌یە، نەتەنها مەرج نی‌یە ئازادیخوازانە بێت، بەڵکو بەمانای پڕاوپڕی ووشەکە خورافی‌و نامەفهومە. مەقولەی تەوەرەیی لەم فۆرمۆڵەیەدا، واتە مەقولەی میللەت، لەبنەڕەتەوە دڵخوازانەیە، ئایدۆلۆژی‌یانەو ئەفسانەیی‌یە. مەرجی ڕۆشن بوونەوەی هەڵوێستی کۆمۆنیستی لەبەرامبەر میللەتان‌و مەسەلەی میللی‌دا، لەپلەی یەکەمدا ئەوەیە کە خۆمان لەم فۆرمۆڵەیە ڕزگار بکەین.

لەئاستی تیۆری‌دا گرفتی سەرەکی ئەم فۆرمۆڵە ئەمەیە کە یەکەم، میللەت وەکو مەقولەیەکی موعتەبەرو بابەتی‌و دراو وەردەگرێ، ناسنامەی میللی وەکو تایبەتمەندی‌یەکی ئۆبجەکتیڤی خەڵك بەفەرز وەردەگرێ. دووەم، مەسەلەکە وەکو زەرورەتی بەڕەسمییەت ناسین یان گێڕانەوەی مافە بەڕواڵەت سروشتی‌و زاتی‌یەکانی ئەم بوونەوەرە (میللەت) نیشان دەدات. "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووس‌دا" بەم جۆرە بەهەڵە بەرز ئەبێتەوە بۆ ئاستی پرەنسیپێکی ئینسانی‌و ئازادیخوازانەی حاشا هەڵنەگرو جیهانگیر. تێگەیشتنی سەرەتایی هەر کۆمۆنیستێك کە بەم فۆرمۆڵەیە بارهاتبی ئەوەیە کە مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسدا، واتە پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ لەلایەن "میللەتان"ی جیاجیاوە، مەبدەئێکی موعتەبەرە هەروەکو یەکسانی ژن‌و پیاو، ئازادی بەیان‌و ڕێکخراوبوون‌و مانگرتن یان مافی تەڵاق. ئەمە بەدحاڵی‌بوونێکی بنەڕەتی‌یە کە بەڵگەی پێشڕەوی‌یەکی عەقیدەیی گرنگە بۆ ناسیۆنالیزم. لەئاستی عملی‌دا، عەیبی ئەم فۆرمۆڵە لەوەدایە کە یەکەم، سەرەڕای هەموو هەوڵ‌و تەقەلاکانی تائێستا پێناسەیەکی کارساز لە میللەت بەدەستەوە نەدراوە تا بکرێ بەپشت بەستن پێ‌ی خاوەنانی ئەم "مافە" لە

میللەت چی‌یە؟

ئەمە خاڵی دەست‌پێ‌کردنی گەلێك لەتوێژینەوەکانە لەسەر میللەت‌و میللەتگەرایی. لەسەرەتاوە وا دێتە بەرچاو کە گرفتی سەرەکی، دژواری‌ی بەدەستەوەدانی پێناسەیەکی زانستی‌یە، وەیان پێناسەیەك کە هەموو لایەك لەسەری کۆك بن. ئەوە ڕاستە کە بەدەستەوەدانی پێناسەیەکی پوختەو پاراو لە مەقولەی میللەت، لەسەر بناغەی کۆمەڵێك تایبەتمەندی ماددی‌و مەلموس (وەك زمانی هاوبەش، نیشتمانی هاوبەش، خوو نەرێتی هاوبەش‌و ...تاد) کە بەپشت بەستن پێ‌ی میللەتە ڕەسەنەکانی جیهان لە میللەتە ساختەکان جیا بکرێنەوە، کامەی میللەت بێت تیایدا بگونجێت‌و ئەوەی میللەت نەبێت نەگونجێت، تا ئەمڕۆ لەتوانای زاناو سیاسەتمەدارەکاندا نەبووە. ستالین، تەنانەت بە دان پێیانانی نەیارە سیاسی‌و مەکتەبی‌یەکانیشی، لەڕیزی ئەو کەسانەیە کە لیستێکی تاڕادەیەك هەمەگیریان لەو تایبەتمەندی‌یانە کۆکردۆتەوە کە میللەتان لێك جیا دەکاتەوە. بەڵام، هەروەك دواتر ئەیبینین، ئەو لیستانەی کە تایبەتمەندی‌یەکانی میللەتانیان دەست‌نیشان کردووە، تەنانەت لە لیستە هەمەگیرو ستالینی‌و میکانیکی‌یەکەشیدا، نەیانتوانیوە هەر ئەم میللەتانەی کە بەواقعی لەجیهاندا هەن بەدروستی دەستەبەندی بکەن‌و لە زۆربەی ئەم لیستانەدا ئیستسناکان زۆرترن لەوانەی کە قاعیدەکە دەیانگرێتەوە.

بەڵام بەبڕوای من گرفتەکە لە دژواری‌ی پێناسەکردنی میللەت‌دا نی‌یە. لەبارەی دوو بەشەکەی تری فۆرمۆڵەی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" ڕەنگە بکرێ بە پێناسەیەکی دروست یان بەهەرحاڵ بەڕێك‌کەوتن لەسەر پێناسەیەکی دیاریکراو، گرێ‌یەك لەمەسەلەکە بکرێتەوە. بۆ نموونە دەکرێ لەسەر ئەوە ڕێك بکەوین کە دیاریکردنی چارەنووس لەفۆرمۆڵبەندی‌یەکەی ئێمەدا بەمانای پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆیەو "بەڕەسمی ناسینی" ئەم مافە هەر ئەو مانا سلبی‌و لانی کەمەی هەیە کە لینین مەبەستی بوو. بەڵام لەبارەی مەقولەی میللەتەوە بەبڕوای من ئەسڵی مەسەلەکە هەرگیز لێرەدا نی‌یە، بەڵکو هەنگاوێك لەپێشترە. گرفتەکە لێرەدایە کە ناکرێ پێناسەو لیستێك لە تایبەتمەندی‌یەکانی "میللەت" بەدەستەوە بدرێت (هەروەك ناتوانرێ لەبارەی "خوا" یان "سیمرغ"ەوە ئەمە بکرێت) بەبێ ئەوەی کە لەپێشدا خودی بوونی ئەو سەلمێنرابێت یان وەکو بەڵگەنەویستێك سەیر کرابێت. شتێك دەتوانرێت بەپێ‌ی تایبەتمەندی‌یەکانی پێناسە بکرێت، کەخۆی بەرلە پێناسەکەی ئێمەو سەربەخۆ لەپێناسەکەی ئێمە وجودی هەبێت. ئەگەر ئەو دیاردەیە یان ئەو شتە، سەربەخۆ

لەپێناسەکەی ئێمە وجودی نەبێت، ئەوکاتە هەوڵی ئێمە بۆ پێناسەکردنی خەسڵەت و تایبەتمەندیی‌یەکانی، لەڕاستیدا هەوڵێکە بۆ خوڵقاندنی. پێناسەکردنی تایبەتمەندیی‌یەکانی خوا، هەوڵێکی زانستی نی‌یە، بەڵکو کارێکی دینی‌یە، وە بەم پێ‌یە سیاسی‌یە، بۆ خوڵقاندنی خوڵقێنەریکی باڵادەست و بەتوانا لە زەین و ژیانی خەڵکیدا. ژماردنی خەسڵەتەکانی دێوو درنج و بوونەوەرە ئەفسانەیی‌یەکان، هەوڵێکە بۆ دروستکردنی وێنەی ئەمانە لە مێشکی گوێگرداو لەم ڕێگایەوە کاریگەری دانان لەسەر ژیان و کردەوەی ئەوان. پێناسەکردنی میللەت و تایبەتمەندیی‌یەکانی میللەتیش، هەوڵێکی زانستی نی‌یە بۆ ناسین و وەسفکردنی بابەتی‌یانەی بوونەوەرێکی خارجی و مەلموس، بەڵکو دەخالەتێکی چالاک و زاتی‌یە لەپرۆسەی دروستبوونی میللەت و میللەتاندا. ئەمە کارێکی سیاسی‌یە. هەوڵە زانستی و ئەکادیمی‌یەکان بۆ دیاریکردنی تایبەتمەندیی‌یەکانی میللەت، بەشێک و ساتێکە لە بزووتنەوەیەکی فراوانتری سیاسی بۆ خوڵقاندن وەیان هێشتنەوەو دەمەزەردکردنەوەی میللەتان. جیاوازی ئەم دووانە لەوەدایە کە ئەگەر دین سەرەنجام ناتوانێ خودایەك لەدەرەوەی مێشك و بیروباوەڕی خەڵکی‌دا بخولقێنێ، ئەوا میللەتسازیی، واتە "پێناسە"کردنی "میللەت" بەمانا سیاسی و پراکتیکی‌یەکەی ئەم ووشەیە، لەزۆر حاڵەتدا بەواقعی دەبێتە هۆی پێکهێنانی دەستەبەندیی‌یە ماددی‌یە میللی‌یەکان لەنێوان خەڵکی‌دا.

تێگەیشتنی زاڵ بەسەر زەینی گشتیی، بەسەر بیرکردنەوەی ئەکادیمی، بەسەر چەپی ناسراو بەکۆمۆنیست و تەنانەت بەسەر بەشی هەرە زۆری بزووتنەوەی کۆمۆنیستی کرێکاریی تائێستادا، ئەم لنگەوقوچی‌یەی لەخۆیدا حەشارداوە. تەنانەت لەدەرەوونی چەپ و بزووتنەوەی کۆمۆنیستی تائێستادا، ئینتماو ناسنامەی میللی کەسەکان، هەروەکو جنسی ئەوان، بە تایبەتمەندیی‌یەکی بابەتی و دراوو گومان هەڵنەگر دەژمێردرێت (ئەوەی کە جنس و جیاوازی جنسیی بووەتە کۆڵەکەیەکی ناسنامەو خۆناسیی کۆمەڵایەتی کەسەکان، ئەمەش خۆی بەرهەرمێکی مێژوویی کۆمەڵگا چینایەتی‌یەکانی تائێستایەو جێگای ڕەخنەیەو لێرەدا ناچمە سەری).

لێرەدا من تەنانەت مەبەستم لەو مەیلە جۆراوجۆرانە نی‌یە لە مێژووی کۆمۆنیزمدا کە چەند جۆرێکی تایبەتیان لە ناسیۆنالیزم و نەژادی قەومی و نیشتمانپەروەری تەقدیس کردووەو لە کۆمۆنیزمەکەی خۆیان بارکردووە. کۆمۆنیزمی ڕوسی و چینی و جیهان سێ‌یەمی، کۆمۆنیزمی

نەك تەنها شێوەیەکی تایبەت و موبالەغاوی لە ناسیۆنالیزم شۆڤێنزم. وەستانەوە بەڕووی ستەمی میللی، بەناچاری، جیاواز نی‌یە لە وەستانەوە بەڕووی ناسنامەی میللی لەهەردوو سەری ئەم پەیوەندی‌یەدا.

لەبەشی داهاتوودا بەشێوەیەکی موشەخەس‌تر دەچمە سەر ئەو ئەنجامگیری‌یە سیاسی‌یانەی لەم باسەوە سەرچاوە دەگرن. تا ئەو جێگایەی کە پەیوەندی بە تێڕوانینی بەرنامەیی حزبەوە هەیە بۆ مەسەلەی میللی، بەبڕوای من ئێمە پێویستمان بە تێڕوانینێك هەیە کە مەسەلەی "میللەتان و مافەکانیان" دەنێتە لاوەو لابردنی ستەمی میللی و پەلاماری ئەنتەرناسیۆنالیستی‌ی بۆ سەر ناسیۆنالیزم، دەکاتە بناغە. تێڕوانینێك کە هەرئەو لایەنە تاکتیکی و مەرجدارە دەبەخشێتە پشتیوانیی کۆمۆنیستەکان لە "میللەتان"ی ژێردەستە کە خەسڵەتی ئەنتەرناسیۆنالیستی‌ی بزووتنەوەکەی ئێمە دەیخوازێ و لەجێگای‌دا دژایەتی‌ی بنەڕەتی‌ی کۆمۆنیزم لەگەڵ ناسیۆنالیزم و نەژادو ناسنامەی میللی دەباتەسەر بۆ ئاستی مەبدەئێك کە ناکرێ لێ‌ی لابدرێت.

دژی مۆنۆپۆڵی‌و دژی ئەمپریالیستی‌و دژی یانکی‌و کۆمۆنیزمی سوسیال دیموکراتیک– سەندیکایی‌و چەپی نوێی غەربی‌ی کەلەسەر وێرانەی شۆڕشی ئۆکتۆبەر سەوز بوون، هەموویان زیاتر لەوەی کە ڕەنگ‌وبۆی ئەنتەرناسیۆنالیزمیان پێوە بێت، داتاشراوی ناسیۆنالیزم‌و ناسیۆنال ڕیفۆرمیزم بوون.

لە ئێراندا، گشت چەپی تەقلیدی، لە حزبی تودەی پێرێوە، تا فیدایی‌و ڕاەکاگرو هێلی سیێی دوێنێ‌و چەپە تازە دیموکراتە "پاش– جەنگی ساردی"یەکان، هەموویان لەسەر زەمینەیەکی بەهێزی ناسیۆنالیستی‌و نیشتمان پەروەرانە سەوز بوون. کە نەتەنها قبووڵ کردنی مەقولەی میللەت وەکو واقعیەتێکی بابەتی‌ی دەرەکی بەڵکو تقدیس کردنی‌و بیناکردنی هەموو وجودی سیاسی خۆی لەسەری، لە تایبەتمەندی‌یە سەرەکی‌یەکانێتی. میللەت، بۆ ئەم ڕەوتانە، چوارچێوەیەکی گشتی‌یە کە خەڵکی وڵاتێك پێش هەر دابەشبوونێکی تر، بەوێنەی چینەکان‌و... تاد، تیایدا کۆدەبنەوە. کرێکارو بۆرژواو ژن‌و پیاوو ڕەش‌و سپی، هەژارو دەوڵەمەندو پیرو لاو، بەقسەی ئەوان تەقسیماتی ناوخۆیی یەك میللەتێکن‌و بەشە جیاجیاکانی ئەو پێك دەهێنن. عیبارەتی ڤێزەونی "کرێکارانی وڵاتەکەمان" کە ڕازێنەرەوەی تەقریبەن هەموو وتارە "کرێکاری"یەکانی گروپەکانی سەربەم تەقلیدە سیاسی‌یەیە، یان پێ‌داگرتنی ناسیۆنالیستی‌یانە بۆ ناوبردنی ئەو کرێکارەی کە لە تاران لەدایك بووەو هەشت ساڵ پێشینەی کاری لە کۆمپانیای مارسیدس بێنز هەیە لە خودی ئەڵمانیا، بە "کرێکاری دوور خراوەی ئێرانی"، هەموویان نیشانەی لەپێشتر بوونی تحلیلی‌و عاتیفی مەقولەی میللەتن لەباقی دابەشبوونە واقعی‌و دراوەکانی جەماوەری خەڵك.

سەیر لەوەدایە کە بۆ زۆربەیان ئاستی دووەمی لێکدانەوە، لەدوای میللەت، هێشتا چینەکان نی‌یە. بەڵکو "گەلان"ە. گەل لەم تێڕوانینەدا میللەتێکە بێ‌دەوڵەت، بێ‌هێزو زۆرجار ستەم لێکراو، لەناو میللەتێکی تردا. بۆ چەپی ئێران مەقولەی "گەلان" سەرەنجام هاوتایە لەگەڵ هەست کردن بەبەزەیی‌و میهرەبانی‌و چاوپۆشی لێکردنێکی تایبەتیش. فەرهەنگ‌و نەرێتی گەلان، ئەو نەرێتانەی کە ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی خودی ئەو گەلانە دەیانەوێ هەرچۆنێك بێت لەدەستی هەڵبێن، دەبێتە بەشێك لە فەرهەنگی شۆڕشگێڕانەی چەپی سەرتاسەری. ئەگەر وڵاتێك بەحوکمی پرۆسەی مێژوویی "فرە میللەت"و چەند گەلی‌ی ڕەخسا بێت، ئەو کاتە کرێکارانی دانیشتووی ئەو وڵاتە بۆ بەدەستهێنانی لانی کەمی هۆشیاری چینایەتی دەبێ بەسەر دوو

مەبدەئێکی ئەنتەرناسیۆنالیستی‌ی فراوانتر کە لەسەر بناغەی هەوڵدان بۆ لەنێو بردنی سنوورە میللی‌یەکان لەنێوان خەڵکی، سست کردنی ناسنامە میللی‌یەکان، وە پێش گرتن بە دروست بوونی سنوورو جیاوازی‌یە میللی‌یە تازەکان بنیات نراوە. خەباتی دیفاعی‌ی لەدژی ناسیۆنالیزم جێگای خۆی دەدات بە بزووتەوەیەکی هێرش بەرانەو ڕەخنەگرانە لەپێناوی ئەنتەرناسیۆنالیزمدا. کۆمۆنیستەکان دەبێ ئەوە ڕۆشن بکەنەوە کە لەکوێ‌و لە کام چوارچێوەی مێژوویی‌و لەسایەی چ هەلومەرجێکی دیاریکراودا مەشروعییەتی ناسنامەیەکی میللی‌و مەبدەئی مافی دیاری کردنی چارەنووس بۆ میللەتان بەڕەسمی دەناسن. فۆرمۆڵێکی گشتی‌ی وجودی نابێت کە هەموو داواکەرانی حقوقی میللی دەکاتە مووەکیلی ئۆتۆماتیکی کۆمۆنیستەکان.

کلیلێکی سەرەکی‌ی لەباسی کۆمۆنیستی‌ی لەبارەی مەسەلەی میللی‌یەوە، ستەمی میللی‌یە. وەستانەوە بەڕووی ناسیۆنالیزمی میللەتی ستەمگەر، وەیان ستەمێکی چینایەتی کە بەناوی میللەت‌و میللەت چێتی‌یەوە مەشروعییەت دەداتە خۆی، شتێکی بەڵگەنەویستی هەمیشەیی بزووتنەوەی ناوبراو بە کۆمۆنیزم بووە. بەڵام دەرکی ڕەخنەگرانەو مێژوویی لە مەقولەی میللەت، دەرکی ئەرکە پراتیکی‌یەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری نەتەنها لەبەرامبەر ناسیۆنالیزمدا، بەڵکو لەبەرامبەر ناسنامەو خۆناسینی میللی بەشێوەیەکی گشتی، دەروازەی تازە بەڕووی کۆمۆنیزمی کرێکاری دەکاتەوە لە خەبات لەدژی نفوزی ناسیۆنالیزم لەنێو هەردوو خەڵکی میللەتانی بالادەست‌و ژێر دەستدا. مادام ناسنامەی میللی وەکو خەسڵەتێکی ئۆبجەکتیڤی گروپەکانی خەڵکی چاو لێ بکرێ، مادام کرێکاران‌و کۆمۆنیستەکان ڕەخنەی خۆیان لە ناسیۆنالیزم تێنەپەڕاندبێ بۆ ڕەخنە لە ناسنامەی میللی بەشێوەیەکی گشتی‌ی، پراتیکی ڕۆژانەی ناسیۆنالیزمی باو بۆ سەرلەنوێ بەرهەم هێنانەوەو خولقاندنەوەی خەسڵەتە میللی‌یەکان‌و هەربەم پێ‌یەش دەمارگیری‌و ڕایەڵی میللی خەڵك ناکەوێتە بەر تیغی ڕەخنەی تیۆری‌و پراتیکی‌ی کۆمۆنیزمی کرێکاری. ناسیۆنالیزم تەنها لە سیما سیاسی‌و حزبی‌یەکەی دەبینرێ. لەکاتێکدا ئەم ڕووە تەنها گۆشەیەکی بچووکە لە وجودو کاری سیاسی ئەم ڕەوتە کۆمەڵایەتی‌یە. ئەبعادی فەلسەفی، فەرهەنگی، هونەری، فێرکاری، ئیداری، وە تەنانەت "زانستی"ی بەهێزکردن‌و سەرلەنوێ بەرهەم هێنانەوەی میللەتان‌و ناسنامەی میللی لەلایەن ناسیۆنالیزم، وە هەروەها ئەو دامودەزگا جۆراوجۆرو ئاڵۆزانەی کە کاری ناسیۆنالیزم لە هەموو کۆمەڵگاکاندا ڕائەپەڕێنن، نابینرێ‌و ناکەوێتە بەر پەلامار. ستەمی میللی درێژکراوەی چارەهەڵنەگری ناسنامەی میللی‌یە،

ناسنامەی میللی‌دا باز بدەن. مەقولاتی وەك "کرێکارانی کورد"، "کرێکارانی بلوچ"، "کرێکارانی ئازەری" چەند نموونەیەکی ترن لە مەقولاتی ناسۆنالیستی باو لە ئەدەبیاتی چەپی تەقلیدی‌ی ئێراندا.

بەهەرحاڵ هەروەك ئاماژەم بۆ کرد ئەمانە جێگای چەق بەستنی سەرنجی ئێمە نین لەم باسەدا. گرفتی ئەم ڕەوتانە تەحلیلی– تیۆریك نی‌یە. مەعریفی یان تیۆری نی‌یە. بەڵکو ناسۆنالیزم‌و میللەت پەرستی‌ی ئاگایانەی ئەوانە.

کێشەکە ئەوەیە کە لە تەقلیدی کۆمۆنیزمی ئەنتەرناسیۆنالیستی‌شدا تێگەیشتنی باو لە مەقولەی میللەت‌و ناسیۆنالیزم بەئەندازەی پێویست ڕەخنەگرانە نی‌یەو بەتایبەتی پەیوەندی نێوان میللەت‌و ناسیۆنالیزم لنگەوقوچ نیشان دەدرێت. لەم تێڕوانینەدا میللەت دیاردەیەکی دراو، بەڵگەنەویست‌و مەلموسە، وە ناسیۆنالیزم بەرهەمی فکری‌و سیاسی چەوت‌و بۆگەنی میللەتێکە. ناسیۆنالیزم خۆوشیاری‌یەکی چەوتە، کە چینە باڵادەستەکان تێدەکۆشن بەسەر ئەفرادەکانی میللەتێکدا زاڵی بکەن. ڕواڵەتی مەسەلەکە بۆ بەشی هەرەزۆری کۆمۆنیزمی ئەنتەرناسیۆنالیستی، خەبات بووە لەدژی ناسیۆنالیزم‌و پێشگرتن بە پەرەسەندنی نفوزی لەنێو میللەتێکدا. خودی میللەت، وەکو مەقولەیەك، وەکو دیاردەیەك، لەشوێنی خۆیدا ماوەتەوەو نە جێگای پرسیارەو نە ڕەخنە. میللەت وەکو بوونەوەرێك چاوی لێ‌دەکرێت کە بارێکی سیاسی‌و چینایەتی تایبەتی نی‌یە. کۆمەڵێك لە ئینسانەکانن کە هاوبەشی‌یان لە کۆمەڵێك تایبەتمەندی دیاریکراودا دەیانکاتە میللەتێك. کۆمەڵێك لە ئینسانەکان کە هەر بەم ئیعتبارە، وەکو میللەتێك، دەتوانن دەورێکی سەربەخۆو تایبەت بەخۆیان بگێڕن لەمێژووی کۆمەڵگای مرۆڤایەتیدا. دەتوانن خاوەنی ماف، خاوەنی دەوڵەت، خاوەنی سەربەخۆیی‌و خاوەنی چارەنووسی تایبەتی خۆیان بن.

لە واقعدا پەیوەندی‌یەکە بەپێچەوانەوەیە. ئەوە میللەتە کە بەرهەم‌و دەستکردی مێژوویی ناسیۆنالیزمە. ناسیۆنالیزم بەرلە میللەت وجودی هەیە. ئەگەر ئەم لێکدانەوەیە قبووڵ بکەین، ئەوکاتە یەکسەر ئەوە ڕۆشن دەبێتەوە کە خەباتی کۆمۆنیزم لەدژی ناسیۆنالیزم، سەرەنجام خەباتێك نی‌یە لەسەر پاڵ پێوەنانی میللەتان بۆ ئەم یان ئەو خۆوشیاری‌و کاری سیاسی‌و کۆمەڵایەتی، بەڵکو خەباتە لەسەر خودی ئینتما یان عدم ئینتمای میللی ئینسانەکان. لەسەر ڕەتکردنەوەو قبووڵ نەکردنی ناسنامەی میللی. سەرکەوتن بەسەر ناسیۆنالیزمدا، بەبێ تەحقیق کردنی گوزارێك لە مەقولەی میللەت‌و ناسنامەی میللی، ئیمکانی نی‌یە. هەروەها ئەوە ڕۆشن

معیارێکی تایبەتیان هەیە بۆ پێناسەکردنی ناسنامەی "میللەتی خۆیان". هەڵکەندنی ئەم معیارانە لە دڵی بزووتنەوەو جوڵانەوە مێژوویی‌یەکانی لایەنگریان‌و لیست کردن‌و لەوەش خراپتر کۆکردنەوەو لێکدانیان وەکو کۆمەڵێك تایبەتمەندی‌ی میللەتان کەلەمێژوودا گەشەیان سەندووەو جێگیر بوون، پشت کردنە لە هەموو مفهومێکی جدی لە مێژوو شی‌کردنەوەی مێژوویی کۆمەڵگا.

میللەت‌و پراتیکی کۆمۆنیستی

ئەگەر ئەوەمان قبووڵ بێت کە میللەت بەرهەمی پرۆسەی مێژوویی "میللەت سازی"یە، کە ئەم پرۆسە مێژوویی‌یە ڕەوتێکی پراتیکی‌یە کە تیایدا چینەکان‌و هێزە سیاسی‌یەکانی چینەکان بەپێی ئاوات‌و سیاسەت‌و ئامانجە کۆمەڵایەتی‌یەکانیان بەشداری دەکەن، کە میللەت‌و تایبەتمەندی‌یە بەڕواڵەت ئەبجەکتیڤەکانی لەواقعدا ماددیەت بوونەوەی شیعارو شەکاندنەوەی ئالای بزووتنەوە میللی‌یە جۆراوجۆرەکانە لە مێژووی دوو سەد ساڵی ئەخیردا، ئەوکاتە دەرك کردنی ئەم مەسەلەیە دژوار نابێت کە لەمێژووی سەرهەڵدان‌و ڕەوتی پێکهاتنی میللەتاندا، کرێکارو کۆمۆنیزم چاودێرێکی خارجی‌ی نین. داوەرانێك نین کە ئەرکی گێڕانەوەی مافی میللەتان لەئەستۆی خۆیان ببینن. میللەت‌و میللەت‌سازی‌ی‌و پاراستن‌و هێشتنەوەی ناسنامە میللی‌یەکان لە جیهاندا، پرۆسەیەکە کە ئێمەش دەگرێتەوەو لەپراتیکی ئێمەش کاریگەری وەردەگرێ. مێژووی سەرهەڵدانی میللەتان تەنها مێژووی ناسیۆنالیزم‌و ناسیۆنالیستەکان نی‌یە، مێژووی ئەنتەرناسیۆنالیزمیشە. مێژووی خەباتی چینایەتی‌یە لە لایەنە جیاجیاکانی‌دا.

قبووڵ کردنی ئەم حوکمە، باسی هەڵوێستی کۆمۆنیستی لەبەرامبەر میللەتان‌و خەباتی میللی‌دا لەبناغەوە دەگوێزێتەوە بۆ لاپەڕەیەکی جیاواز. ئەگەر پراتیکی کۆمۆنیستی‌و کرێکاری‌ی ئێمە لەپرۆسەی پێکهاتنی میللەتاندا کاریگەری‌ی خۆی هەیە، ئەوکاتە بەرامبەرکێ‌ی کۆمۆنیزم‌و ناسیۆنالیزم دەتوانێ شێوەی بەرامبەرکێ‌ی کۆمۆنیزم لەگەڵ خودی پێکهاتن وەیان بەهێزکردنی ناسنامەیەکی میللی تایبەت بگرێتە خۆی. کۆمۆنیستەکان حەقیان‌و بگرە لەسەریانە کە ئیدعای میللەت کردنەکان‌و حەق داواکردنە میللی‌یەکان یەکسەر بخەنە ژێر ووردبینەوەو بیدەنە بەر ڕەخنە. مەبدەئی پووچەڵ کردنەوەی نفوزی ناسیۆنالیزم بەسەر میللەتاندا، دەگۆڕێ بۆ

دەبێتەوە کەچۆن فۆرمۆڵی بەرنامەی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" بە شەخسیەت پیٚدانو ماددیەت پیٚدان بە مەقولەی میللەت، وەکو بوونەوەرێك کە پێشوەخت کۆمەڵێك مافی تایبەتی خۆی هەیە، بەکردەوە لەجیاتی ئەوەی هەڵوێستێکی تاکتیکی بێت بۆ پاشەکشەپیٚ کردنو پووچەڵ کردنەوەی ناسیۆنالیزم، دەبێتە بەڕەسمییەت ناسینێکی ستراتیجییانەی ناسنامەی میللیو بەمجۆرە زەربە دەدات لە مەسەلە واقعییەکەی خۆی.

ئەمانە ئەو بابەتانەیە کەدەبیٚ زیاتر لێیان وورد ببینەوە. بۆ ئەم مەبەستە دەبیٚ چەند هەنگاوێك بگەڕێینە دواوەو لە چاوگێڕانێك بەسەر ئەو تایبەتمەندیو پێکنەرانەوە دەستپیٚبکەین کە پێناسەی میللەت پێك دەهێنن.

"لیستەی ستالین":

ستالین تاقە کەسێك نییە کە پێناسەیەکی لە میللەتو لیستەیەکی لە تایبەتمەندییەکانی میللەت بەدەستەوە دابێت. بەڵام دەستپیٚکردن لە ستالینەوە لەو ڕووەوە بەکەڵکە کە یەکەم، بناغەی فۆرمۆڵبەندییەکەی ئەو لێکدانەوەیەکە کەچەپ لەگەڵیدا ئاشنایەو بمانەوییٚو نەمانەوییٚ کاریگەری لەسەری هەیە، دووەم، لیستەی ستالین لیستەیەکی تێکەڵەی کەم تازۆر هەمەگیرە کە سەرەکیترین ئەو تایبەتمەندییانەی لەخۆیدا کۆکردۆتەوە کە پێشینانی ئەو بۆ میللەتیان ژماردووە. ستالین تا ئەو پلەیە لە تێکەڵەی بەرهەمەند بووە کەبتوانیٚ کۆمەڵێك فاکتەر لەژێر چەتری یەك فۆرمۆڵو یەك تیئۆری سەبارەت بەمیللەت کۆبکاتەوە کە هەندێکیان تەنانەت لەگەڵ یەکتر ناکۆکن.

میللەت چییە؟ بە بۆچوونی ستالین بە خەڵکێك دەوترێت میللەت کە *"لە ڕەوتێکی گەشەی مێژوویداو بەشێوەیەکی پایەدار، زمانێکی هاوبەش، نیشتمانێکی هاوبەش، ژیانێکی ئابووری هاوبەش، وە سیماو قاڵبێکی دەروونیی هاوبەشیان گرتۆتە خۆ کە لە فەرهەنگێکی هاوبەشدا ڕەنگ دەداتەوە"* . هەڵبەتە ستالین ئەوەش وەبیردێنێتەوە کە میللەت وەکو بەرهەمێکی مێژوو، ئەبەدیو ئەزەلی نییە، ئاڵوگۆڕی بەسەردا دیٚو سەرەتاو کۆتاییەکی هەیە. لە ڕوانگەی ستالینەوە، هیچ یەکێك لەم تایبەتمەندییانە بەتەنهایی کافی نییە بۆ ناودێر کردنی ئەم یان ئەو کۆمەڵ لە خەڵکی بە میللەت. بەڵام نەبوونی تەنها یەکێکیان کافییە بۆئەوەی ناوی میللەتیان

تەنانەت فەرەنسی بوونی زمانی نەکردە بناغە. قبووڵ کردنی ئەرکو مافەکانی هاوڵاتیی فەرەنسا، تەنها معیار بوو. قسەکردن بەزمانی فەرەنسی، واتە زمانی ڕەسمیی وڵات، یاسایەك بوو کە هەر فەرەنسییەکو هەر ئەندامێکی میللەتی فەرەنسا سەربەخۆ لەوەی کەزمانی دایکی چییە، دەبووایە دواتر ڕەچاوی بکردایە. بەستنەوەی ئینتمای میللی بە زمانو قەومییەتو دواتریش بنو بنەچەوە، دەکەوێتە ناکۆکییەوە لەگەڵ ئەو جۆرە میللەت سازییەی شۆڕشی فەرەنسادا. پێناسەکردنی میللەتی ئەڵمان لەسەر بناغەی نیشتمان، وەیان زمان، کۆمەڵێك لقی جیاجیا لە ناسیۆنالیزمی ئەڵمانیی پێناسە دەکاتو کۆمەڵی جیاجیا وەکو میللەتی ئەڵمان بەڕەسمی دەناسیٚ. هەروەها پیٚداگرتن لەسەر فاکتەری ئابووری لە پێناسەکردنی میللەتێکدا، لەبنەڕەتدا ئاڵای بزووتنەوەیەکی ناسیۆنال–لیبراڵی بووە کە بەکەمترین سەنجدان لە ئینتمای قەومیو زمانییو نەژادی، ئەو میللەتانەی بەڕەسمی ناسیووە کە توانای ئەوەیان هەبێت ببنە بنەمایەك بۆ ئابوورییەکی میللی بۆرژوایيو ئامڕازێك بۆ سەقامگیرکردنی دەوڵەتیکی تاقانەو گەشەی سەرمایەداری. لەم ڕێبازەدا کە لەنیوەی سەدەی 19ەوە تا نیوەی سەدەی بیستەم بەکردەوە بەنفوزترین ڕەوتی ناسیۆنالیستی بوو، هاوزمانیی، هاوبەشیی لە قەومییەتو مێژووو ناسنامەی میللیدا، ڕۆڵێکی ئەوتۆ ناگێڕیٚ. بەڵکو بەپێچەوانەوە، زۆر جار مەبەست ئەوە بووە کە خەڵکی قەومو نەژادو زمانە جیاجیاکان لە کۆمەڵی میلليو دەوڵەتیی بەئەندازەی کافی گەورەدا یەکبخەن کە بتوانیٚ ببێتە چوارچێوەیەکی سیاسیو ئیداری بۆ گەشەی سەرمایەداریو کەڵەکەی سەرمایە. بەپێچەوانەی ناسیۆنالیزمی قەومییەوە، واتە ناسیۆنالیزمێك کە یەکێك لەوشتانەی پیٚی لەسەر دائەگریٚ هاوبەشییە لەزماندا، ناسیۆنالیزمی لیبراڵی یەکخەرو ئاوێتەکەری قەومە جیاجیاکان بووە.

بەهەمان شێوە دەکرێت لە شیعارو کارکردەکانی لقەکانی تری ناسیۆنالیزم وورد ببینەوە. ناسیۆنالیزم لە ئەورووپای ڕۆژئاوا لەگەڵ ناسیۆنالیزم لە ئەورووپای جنوبیو ڕۆژهەڵاتدا گرییٚو گۆڵو کارکردو ڕێچکەیەکی یەکسانیان نەبووە. ناسیۆنالیزمی دژی ئیستعماریی وڵاتانی دواکەتووو موستەعمەرەکانی پێشوو کە لەنیوەی دووەمی ئەم سەدەیەدا بەمەبەستی ئاوەدان کردنەوەو مۆدێرنیزەکردنی وڵاتی خۆی هاتە مەیدان، وە ناسیۆنالیزمێکی ووردە بۆرژواییو دژی ئیمپریالیستیی کۆنەپەرستو تەقلیدیی کە بەتایبەتی لەم دوو دەیەی دواییدا لە هەندێك لەوڵاتانی گیرۆدە بەئیسلامدا سەری هەڵدا، هەریەکەیان بەشوێن ئامانجێکی تایبەتەوەن وە

لێوەربگیرێتەوە. بەم مانۆڕە تحلیلی‌یە، ستالین، بەشێوەیەکی ناسەرکەوتووانە، هەوڵ ئەدات یەخەی خۆی لەم گرفتە دەرباز بکات کە بەپێی هەر تەنها دانەیەك لەو تایبەتمەندی‌یانە، پێکهاتەی میللی جیهان‌و لیستی میللەتانی واقعی، چ ئەو کاتەو چ ئەمڕۆ، شتێکی تری غەیری ئەو پێکهاتە کۆنکرێت‌و ئەمپریکی‌یە دەرئەچوو کە بەعەمەلی هەیە. ستالین خۆی ئەو نموونانە دەزانێ کە بەتەنها وەرگرتنی هەریەکێك لە تایبەتمەندی‌یەکانی ڕەت دەکەنەوەو جاروبار ناویشیان دەبات. بەڵام بەستنەوەی شایستەیی میللی بە بەهرەمەند بوون لە تێکڕای ئەم تایبەتمەندی‌یانە، نەتەنها کەموکوڕی هەرتاکە پێکنەرێك پڕناکاتەوە، بەڵکو نەهاتنەوەی پێناسەی میللەت لەگەڵ واقعییەتی کۆنکریتدا هەرچی زەقتر دەکاتەوە.

فاکتەری زمان، میللەت بوونی خەڵکی وڵاتە "پایەدارو لەمێژوودا شکڵ گرتوو"ە چەند زمانی‌یەکانی وەك سویسرا، بەلجیکا، وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکای ئەمڕۆ، کەنەدا، فەرەنسا، ئسپانیا، بریتانیاو، بەشی زۆری وڵاتانی قاڕەی ئەفریقیاو ئاسیا دەباتە ژێر پرسیارەوە. جێگای سەرنجە کە بۆ نموونە لەسەردەمی یەکێتی‌ی ئیتالیاو دروست بوونی میللەتی یەکپارچەی ئیتالیادا، تەنها دوو و نیو لەسەدی خەڵکی‌ی بەم زمانە قسەیان دەکرد کە ئەمڕۆ پێی دەڵێن ئیتالی. لەلایەکی ترەوە نەتەنها میللەتی چەند زمانی‌ی، بەڵکو زمانی چەند میللەتی‌یش لەدنیادا زۆرە. چاوگێڕانێکی خێرا بەسەر نەخشەی جیهاندا نیشانی دەدات کە مەودای بەکارهێنانی زمانی ئینگلیزی‌و فەرەنسی‌و ئسپانی وەکو زمانی یەکەم‌و "زمانی ماڵەوە"ی خەڵکی، چەندە فراوان‌و جیهانی‌یە.

ئەم تێبینی‌یانە تازە دوای ئەو گریمانەیە کە خودی مەقولەی زمان بکرێ بەدیقەتێکی زۆرەوە پێناسە بکرێت، کە لەئەمری واقدا وانی‌یە. بۆ نموونە دەکرێ بپرسین ئایا صربەکان‌و کرواتەکان بەدوو زمانی جیا قسە دەکەن؟ هەروەها، یەکێك لەو شتانەی کە لایەنگرانی پێکهێنانی کوردستانی یەکپارچە بۆ سەلماندنی میللەت بوونی کوردەکان پشتی پێ دەبەستن بوونی زمانی هاوبەشە، لەکاتێکدا هەندێك لە توێژەرەوە ڕۆژئاوایی‌یەکان بەپێچەوانەوە، پێك‌نەهاتنی تائێستای دەوڵەتی کوردستان دەگەڕێننەوە بۆ نەبوونی زمانێکی کوردی‌ی هاوبەش. ناسیۆنالیستێکی ئەڵمانی‌ی توندڕەو کە ئینتمای قەومی‌و هاوبەشی‌ی لەزماندا دەکاتە معیاری ناسنامەی میللی خۆی، دەبێ حەوسەڵەی ئەوەی هەبێت کە یەهودی‌یە ئەشکەنازی‌یەکان کە بەزمانی یەدیش قسەدەکەن (کە لقێکە لە ئەڵمانی‌ی کۆن) وەکو ئەڵمانی‌ی ڕەسەن بەڕەسمی

زمانێکی تایبەت، یان دانیشتووانی هەر نیشتمانێکی دیاریکراو "ماف"یان هەیە دەوڵەتی خۆیان پێك بهێنن، بێشك وەڵامی ئێمە سلبی‌یە. ئەم مەقولانە نابێتە بناغەو بیانوویەك بۆ پێناسەکردنی کۆمەڵ‌و مەوجودییەتێکی جیاوازی ئینسانی‌ی کە لە خەڵکانی تری جیا بکاتەوە. گرنگی‌ی مەقولەی میللەت لەوەدایە کە ئەم دابڕانە دروست دەکات، بەڕەوای لەقەڵەم ئەدات‌و شرعییەتی پێ‌ئەدات. بەم پێیە ئینتمای میللی ناوێکی تری قەوم‌و نەژادو زمانی هاوبەش نی‌یە. ناونیشانێکی تر نی‌یە بۆ لێك هەڵپێکانی هەموو ئەم تایبەتمەندی‌یانە لە کۆمەڵێکی دیاری‌کراوی ئینسانیدا. بەڵکو چەمکێکی ناواقعی‌و ئیختیاری‌یە، ئالایەکی سیاسی‌یە بۆ بەکارهێنانی ئەم تایبەتمەندی‌یانە، وە لە زۆربەی حاڵەتەکاندا تەنها یەکێکیان، بۆ دروست کردنی قەوارەیەکی سیاسی‌ی جیاوازو بەدەستهێنانی مافی سیاسی‌و وڵاتێتی جیاواز لەوانی تر.

نەتەنها میللەت، بەڵکو خشتە بەندی‌یەکانی لەچەشنی پێناسەکانی ستالینیش بەهەرمی مێژوون. لە نووسینەکەی ستالیندا ئەو واقعییەتە بەتەوای فەرامۆش دەکرێت کە لیستەکەی ئەو لەواقدا کۆگایەکە لەو پێکنەرو تایبەتمەندی‌یە میللی‌یانەی کە لەبڕگە جیاجیاکانی مێژوودا، لەلایەن ڕەوتە کۆمەڵایەتی‌یە جیاجیاکان‌و لەزۆربەی حاڵەتەکاندا دژ بەیەکتری‌و لەبەرامبەرکێ لەگەڵ یەکتردا هێنراوەنەتە گۆڕ. ئەو ڕەوتە کۆمەڵایەتی‌یانەی کە لەمێژوودا میللەتیان بە زمانی هاوبەش پێناسەکردووەو خوازیاری ئەوە بوون کە میللەتەکان لە خەڵکی هاوزمان پێك بێن، خۆیان لەبەرامبەر لایەنگرانی تیۆری میللەت لەسەربناغەی نیشتمان وەیان بەتایبەت میللەت وەکو پێکهاتەیەکی ئابووری، بینیووەتەوە. ئەمانە ئالای ناسیۆنالیزمە جیاجیاکان‌و بەشە جیاجیاکانی کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکانن کە لەپرۆسەی مێژوویی واقعی‌دا بەپراتیکی خۆیان ئەو میللەتانە دروست دەکەن کەهەن وە پاسەوانی‌یان لێ‌ئەکەن. ئەم پرۆسەیەو ئەم پراتیکە لە هیچ شوێنێك تەواو نەبووەو نابێت. ئەم پراتیکە هەمیشە درێژەی هەیە، میللەتە کۆنەکان سەرلەنوێ بەرهەم دێنێتەوە، بۆ سەرهەڵدانی میللەتە تازەکان تێ‌دەکۆشێ، لێکدانەوە جیاوازەکان بۆ پێودانگەکانی ڕەسەنایەتی‌و بەرتری‌و حقوقی میللی لەبەرامبەر یەکتر دادەنێ‌و لەزەینی جەماوەردا دەیچێنێ.

معیارەکانی ستالین ئالای ناسیۆنالیزمە جیاجیاکان‌و کێشمەکێشە کۆمەڵایەتی‌و سیاسی‌یە جۆراوجۆرەکان بووەو هەیە. بۆ نموونە شۆڕشی فەرەنسا، لە پێناسەکردنی ئینسانی فەرەنسی‌دا، "ئەندامی میللەتی فەرەنسا"، هەرگیز معیاری قەومییەت‌و کاراکتەری میللی‌و

چاودێری خارجی‌ی دەتوانێ هەڵیان سەنگێنێ‌و تایبەتمەندی‌یەکانیان بژمێرێ. هەروەك چۆن دەکرێ مراوی‌یەك، وەکو بەرهەمێکی مێژووی سروشتی، بەپێ‌ی تایبەتمەندی‌یەکانی وەسف بکرێت.

میللەتێك کە بەم شێوەیە دەخوڵقێ‌و تایبەتمەندی‌یەکانی لەمێژووەوە وەردەگرێ، ئیتر وەك بڵێ‌ی پێویستی‌بە پرۆسەی مێژوویی نامێنێ‌و دەکەوێتە دەرەوەی سووڕی "گەشەسەندن". دەرکێکی لەم چەشنە بەتەواوی میکانیکی‌و بەتایبەت لەڕیشەوە نامارکسیستی‌یە. میللەت بەهەر شێوەیەك لەمێژوودا پێکهاتبێت، دەبێ لەژیانی هاوچەرخی کۆمەڵگاکاندا بەبەردەوامی سەرلەنوێ بەرهەم بێتەوە. دەبێ بمێنێتەوەو لەنێو نەچێت. ئەوە چ میکانیزمێکە کە هەستی میللی‌و تێگەیشتنی هاوبەش لەمێژووی خۆ، زمانی هاوبەش، نیشتمانی هاوبەش، ئابووری هاوبەش‌و معیارەکانی تری میللەت بوون دەپارێزێ‌و دەمەزەردیان دەکاتەوە؟ لە لێکدانەوەی میکانیکی‌یانەی میللەتدا ئاماژە بۆئەم پرۆسەیە ناکرێت، بۆ مارکسیزم، بۆ نموونە، چین مەقولەیەکی بنەڕەتی‌یە لە لێکدانەوەی کۆمەڵگادا. هەردوو چینی کرێکارو بۆرژواش بەرهەمی مێژوون. بەڵام لە هیچ سەردەمێکدا کاری مێژوو لەگەڵ ئەوان کۆتایی پێ نایات. هەموو داستانی کۆمەڵگای سەرمایەداری داستانی بەهەرم هینانەوەو خوڵقاندنەوەی کرێکارو سەرمایەدارە وەکو کرێکارو سەرمایەدار لەجەرگەی پەیوەندی‌یە کۆمەڵایەتی‌یەکان‌و ڕەوتی ڕۆژانەی مێژوودا. میللەتیش هەر وایە. هەلومەرجی میللەت بوون‌و بەمیللەت ناوبردنی جەماوەری جیاجیای خەڵکی‌ی هەموو ڕۆژێك لەجەرگەی مێژووی هاوچەرخ، نەك ڕابردوودا، بەرهەم دێتەوە. پرۆسەی "پێناسە کردنی میللەتێك" پرۆسەیەکی زانستی‌ی نی‌یە، ڕووداوێکی ماددی‌یە کە لە قەڵەمڕەوی ئابووری‌و سیاسەت‌و ئایدۆلۆژی‌دا هەموو ڕۆژێك سەرلەنوێ ڕوودەداتەوە. ڕێك هەرلەبەر ئەمەشە کە میللەت سەرەتاو کۆتایی‌یەکی هەیە.

لەهیچ شوێنێکی ئەم باسەدا ئێمە حاشامان لەم واقعییەتە نەکردووە کە خەڵکی‌ی کۆمەڵە تایبەتمەندی‌یەکی نەژادی‌و زمانەوانی‌و قەومی‌یان هەیە کەدەکرێ پێناسە بکرێن، لەنیشتمانی جیاجیادا دەژین، جموجۆڵی ئابووری‌و کۆمەڵایەتی‌و معنوی نێوان ئینسانەکان لەجیهاندا ئەوانی لەشێوەی ئەو کۆمەڵ‌و چەق بەستنە محلی‌و ناوچەیی‌یانەدا لەدەوری یەکتر کۆکردۆتەوە، کە لەهەریەکەیاندا زمان‌و داب‌و نەریتێکی تایبەت ڕەواجی زیاتری هەیە. ئەوەی جێگای ڕەخنەیە مەقولەی میللەتە. ئەگەر لە ئێمە بپرسن ئایا هەر نەژادێك، یان هەر قەومێك یان قسەکەرانی

بناسێت.

فاکتەری زمان نە کۆمەکێکی ئەوتۆ بە لێکدانەوەکەی ستالین دەکات‌و نە بەدەرك کردنی مەسەلەی میللەت.

مەقولەی نیشتمانیش، بەهەمان ڕادە ئاڵۆزە. نەتەنها قەوم‌و میللەتە جیاجیاکان لەسەر نیشتمانی هاوبەش ژیاون‌و بەنۆرە فەرمانڕەوایی‌یان کردووەو یەکتری‌یان بەملاو بەولادا کۆچ پێ‌کردووە، بەڵکو بەزیاد بوونی ژمارەی دانیشتووانی دنیاو پەرەسەندنی جموجۆڵ‌و هاتوچۆو کۆچی ئینسانەکان لە پانتایی جیهاندا، هەر پێناسەیەکی میللی کەلەسەر بناغەی هاوبەشی‌ی لەنیشتماندا بنیات نرابێ دەبێ هەمووساڵێك ئیعادە نەزەری تیا بکرێتەوە. درێژی‌و پانی‌ی گۆی زەوی نەگۆڕە. بەڵام ئینسانەکان، ئەویش بە خێرایی جیاجیا لەنێو قەوم‌و دینە جیاجیاکاندا، هەمیشە ژمارەیان زیادی کردووەو زیاد دەکات. لە زۆربەی کێشمەکێشە میللی‌یەکانی ئەمڕۆدا، مشت‌ومڕ لەسەر نیشتمان‌و دەعوای ئەرزی، مەوزوعێکی سەرەکی‌یە کە بێنەوبردەی لەسەرە. فەلەستین نموونەیەکی بەرجەستەیە، بەڵام هەرگیز تەنها نموونە نی‌یە. ئەو نیشتمانەی کە ناسیۆنالیزمی کورد چاوی لێ‌یەتی، هەندێکی هەمان پلانی جێ‌مەبەستی ناسیۆنالیزمی ئەرمەنی‌یە. لەبەریەك هەڵوەشانەوەی یوگوسلافیاو ئەو کێشمەکێشەی کەلەسەر میللی کردنی هەر مەترێکی چوارگۆشە لە بۆسنی هێزەگۆڤین لەئارادایە، چەند نموونەیەکی زیندوو و حەی‌وحازری تری بەدەستەوە داوە. معیاری نیشتمان بەتایبەت لەپەیوەست بە نموونەی یەهودی‌یەکانەوە لەسەردەمی ستالین‌دا، کە نیشتمانێکی هاوبەشیان بەناوی خۆیانەوە نەبوو، ناکۆك دێتەوە. بە معیاری ستالین یەهودی‌یەکان لەبەرئەوەی نیشتمانێکی هاوبەشیان نی‌یە، میللەت نەبوون. بۆ هەندێکی تر لە تیئۆریسیۆنەکان نموونەی "میللەتی یەهود" بەڵگەیەکە بۆ ڕەتکردنەوەی معیاری نیشتمان (وە هەڵبەتە زمانیش) لە پێناسەکردنی میللەتدا.

لێکدانەوەی ستالین بۆ پێودانگی ژیانی ئابووری هاوبەش‌و پەیوەندی‌ی ئابووری‌ی نێوخۆیی، زۆر ناڕۆشن‌و بەتایبەت زۆر نامارکسیستی‌یە. لەلایەکەوە لە باسی بزووتنەوە میللی‌یەکاندا، سەرهەڵدانی میللەت بە بەرئەنجامێکی سەردەمی سەرمایەداری ناودەبات‌و لەلایەکی ترەوە پێودانگی پەیوەندی‌ی ئابووری دەگێڕێتەوە بۆ دەورانی پێش سەرهەڵدانی سەرمایەداری‌و بەم پێودانگانانەوە لەدنیای پێش سەرمایەداریشدا دەکەوێتە ڕەتکردنەوەو قبووڵ کردنی بڕوانامەی میللی گەلە جیاجیاکان. بۆ نموونە بۆ ڕەتکردنەوەی میللەت بوونی گورجی‌یەکان (سەرباری

ئەوەی کەزمانو نیشتمانی هاوبەشیان هەیە) بەڵگەی ئەوە دێنێتەوە کە لەسەردەمی دەرەبەگایەتیدا هاوپشتیو پەیوەندی‌یەکی ئابووری لەنێو خەڵکی گورجستاندا نەبووە. ئەگەر بکرێت مەقولەی بازاڕی ناوخۆ لەسەردەمی سەرمایەداریدا وەکو بنچینەیەك بۆ ژیانی ئابووری هاوبەشو دابڕاو لە میللەتانی تر پێناسە بکرێت (کەخۆی جێگای باسە) "ژیانی ئابووری هاوبەش"و "پەیوەندی‌ی ئابووری ناوخۆیی" لە سەردەمی دەرەبەگایەتی یان لەنیزامێکدا کە بازنەیەکی ئاڵوگۆڕی کالایی پەرەسەندوی تێدا نەبێ، ئیتر هەرگیز قابیلی دەرك کردن نییە.

تا ئەو جێگایەی کە بۆ سەرمایەداری دەگەڕێتەوە، ئابووری هاوبەشو، بازاڕی ناوخۆ، بەدابڕاوی لە مەقولەی دەوڵەتێکی یەکپارچە ناکرێ باسیان لێ بکرێت. ئەگەر دەوڵەتێکی بەم جۆرە وجودی هەبێت، ئەگەر خەڵکانێك بەواقعی پێکهێنانی دەوڵەتی "خۆیان" لە پەیوەندی‌یەکی ئابووری کاپیتالیستی‌دا بەدەست هێنابێ، ئەوکاتەو هەر بەم ئیعتبارە، میللەت بوونی خۆیان یەکسەر سەلماندووەو ئیتر گەڕانەوە بۆ هەر پێودانگێکی تر لەرووی مەبدەئی‌یەوە زەرورەتێکی نامێنێ. بەم جۆرە پێودانگی ئابووری هاوبەش پێودانگێکی زیادەو لەڕووی تیۆری‌یەوە ڕۆڵی‌ونکەرە کە بەکردەوە سەرتاپای مەسەلەی پێناسەکردنی میللەت تووڕ هەڵئەدات.

وەسەرەنجام دوا فاکتەری ستالین، مەقولەی کاراکتەرو تایبەتمەندی‌ی دەروونی‌ی هاوبەش (فەرهەنگی هاوبەش)ە. ڕەنگە ئەمە ئارەزوومەندانەترینو نازانستی‌ترین بەشی پێناسەکە بێت کە هەرلە بنەڕەتەوە تێکڕای مەسەلەی پێناسەکردنی بابەتی‌یانەی میللەت لەکەدار دەکات. ستالین دەڵێ:

"هەڵبەتە تایبەتمەندی دەروونی یان بە دەربڕینێکی تر "کاراکتەری میللی" بۆ چاودێری خارجی‌ی ناکرێ پێناسە بکرێت. بەڵام تائەو جێگایەی کە خۆی لە فەرهەنگێکی هاوبەشو تایبەتی ئەو میللەتەدا دەنوێنێ، مەقولەیەکە کە دەکرێ پێناسە بکرێتو حاشاهەڵنەگرە".

ئەم مەقولەیە دەروازەیەکە بۆ هاتنە ناوەوەی هەڕەمەکی ترین دەستەبەندی‌یەکان. نەژاد، قەوم، دین، سەرلەنوێ لەم دەروازەیەوە دێنە ناو باسەکەوە، چونکە هەریەکەیان بەئاشکرا فاکتەرێکی لەقاڵبدانی زەینو دەروونناسی‌ی ئەفرادەکانە. ڕازی بوون بە وجودی "فەرهەنگێکی میللی" سەرروو چینایەتی کە زەینو مەوقعییەتی دەروونی‌ی ئینسانەکانی سەربە میللەتێك بەتەواوی لەوانی تر جیا دەکاتەوە، زۆر نا مارکسیستیو، ناواقعیو خەیاڵی‌یە. ستالین بەدیاریکراوی باس لە جیاوازی‌ی کاراکتەری میللی ئەمرکایی‌یەکان لەگەڵ ئینگلیزەکان دەکات، سەرباری زمانی

هاوبەشیان. بەقسەی ستالین، دنیای زەینی‌ی کرێکاری ئەمریکی لە دنیای زەینی‌ی خاوەن کارەکانی ئەم وڵاتەوە نزیکترە وەك لە کرێکارانی ئێرلەندی‌و ئینگلیزی.

دان نان بەجۆرێك لە معنویاتی هاوبەش لەنێو تاکەکانی یەك میللەتدا، هەندێ فۆرمۆڵەی تریشی هەبووە. "مێژووی هاوبەش"، "هۆشیاری‌ی میللی"، "ناسنامەی میللی"، کۆمەڵە مەقولاتێکن کە کەم تازۆر ئاماژە بۆ هەمان دەروونناسی هاوبەشی ستالین دەکەن. ئەوەی لە هەموو ئەم فۆرمۆلانەدا ڕوونو ئاشکرایە، خەسڵەتی لەڕادەبەدەر پرۆبلماتیکی‌ی خودی ئەم مەقولانەو پێکنەرەکانیانە. هەروەك ئەرنست ڕەنان دەڵێ شێواندنی مێژووی خۆ (وەیان دەبێ بووترێ مێژوو دروستکردن بۆ خۆ) خۆی بەشێکە لە تایبەتمەندی‌یەکانی میللەت بوون. ڕوونکردنەوەی میللەت لەسەر بناغەی معنویاتی هاوبەش، مێژووی هاوبەش، یادەوەری مێژوویی‌و کاراکتەری میللی هاوبەش، لێکدانەوەی ئەفسانەیە بە ئەفسانە. مەفاهیمی وەك مێژوو، فەرهەنگ، دەروونناسی‌و شتی لەم بابەتە خۆیان پێویستیان بەوەیە کە لەپێشدا ماددیەتو ڕاستو دروستی‌یان بسەلمێنرێ.

میللەتو مێژوو

گرفتی سەرەکی‌تری لێکدانەوەکەی ستالینو لێکدانەوەکانی تری لەبابەتی ئەوەی ستالین بۆ مەقولەی میللەت، خەسڵەتە غەیرە مێژوویی‌و جامدەکەیانە. هەڵبەتە ستالین میللەت بە مەقولەیەك دادەنێ کە "لەمێژوودا پێکهاتووە". جامدی‌ی ئەم فۆرمۆڵە، سەرباری ئاماژەکردن بۆ ڕۆڵی مێژوو لە بنیاتنانی مەقولەی میللەتدا، لەو لێکدانەوە "تەکامولی"و نیمچە بایۆلۆژی‌کی‌یەدایە کە لە میللەتو شێوەی سەرهەڵدانی مێژوویی ئەو بەدەستەوە دەدرێ. میللەت وەکو بوونەوەرێکی ئاوێتە سەیر دەکرێت (کە خاوەنی زمانی هاوبەش، نیشتمانی هاوبەشو ...) کە مێژوو هەنگاو بەهەنگاو بەشەکانی بەدەستەوە دەداتو کەرەستەکانی دروستکردنی فەراهەم دەکات. کاتێك ئەم خوڵقاندنە ڕوو دەدات، کاتێك مێژوو بەرهەمی نیهائی خۆی لەشێوەی میللەتێك حازرو ئامادە دەکات، ئیتر میللەت لەدەرەوەی مێژوو، وەکو ئاپارتمانێك، یان جانەوەرێك کە لەمێژوودا پێك هاتووە، ژیانو بوونی سەربەخۆو تایبەت بەخۆی پەیدا دەکات. میللەتەکان لەمێژوودا دەخوڵقێنو هەروا بە "خوڵقاوی" دەمێننەوە. بەجۆرێك کە